

Leszek Zugaj

RYS HISTORYCZNY GMINY WIŚNIEWO

LUBLIN 2024

OKRES STAROPOLSKI

Obszar współczesnej gminy Wiśniewo od początku był związany z państwem polskim. Pierwotnie leżał na pograniczu ziem zamieszkałych przez plemię Mazowszan i Prusów. Był to teren słabo zaludniony i zagospodarowany. Od XII wieku wchodził w skład niepodległego księstwa mazowieckiego.

Na przełomie XIV i XV wieku ta część Mazowsza znalazła się czasowo pod zarządem Zakonu Krzyżackiego, co doprowadziło do wyodrębnienia jednostki terytorialnej zwanej ziemią zawkrzeńską (tereny za rzeką Wkrą, z punktu widzenia Płocka). Przez niemal cały XV wiek ziemią zawkrzeńską władali książęta płoccy, a w 1495 roku księstwo zostało włączone do Korony Królestwa Polskiego.

W Królestwie Polskim obowiązywał podział na województwa, ziemie i powiaty – okręgi sądowe. W 1495 roku utworzono województwo płockie wraz z ziemią zawkrzeńską. W czasach I Rzeczypospolitej (od 1569 roku) okolice dzisiejszej gminy Wiśniewo należały do pogranicza powiatów sądowych: szreńskiego i niedzborskiego (Niedzbórz), w ziemi zawkrzeńskiej i województwie płockim. Do powiatu mławskiego należały wsie Modła i Otoczna, a pozostałe miejscowości wchodziły w skład powiatu szreńskiego¹.

Istotną rolę pełnił podział na parafie, które były nie tylko okręgami religijnymi, ale także podatkowymi. Obszar współczesnej gminy Wiśniewo należał do parafii: Wyszyny (dziś Wyszyny Kościelne), Żeromino (dziś Żurominek), Bogurzyno Kościelne (dziś Bogurzyn) oraz Podkrojewo Kościelne (dziś Podkrajewo). Na obszarze tej ostatniej parafii dominowały lasy i bagna, a także Dąbrowa.

Na tych terenach dominowały majątki szlacheckie – prywatne. Przykładowo, Modła była własnością królewską, a Żeromino należało do Kościoła. Wyróżniały się tu tak zwane „okolice szlacheckie” – zespół wsi o wspólnej historii, zwane zaściankami szlacheckimi. Charakteryzowały się one podobnym członem w nazwie i były zamieszkane przez drobną szlachtę, która zgodnie z tradycją żyła w rozproszonych przysiółkach, z dala od domów rodzinnych. Wsie chłopskie natomiast wyróżniały się zwartą zabudową.

¹ Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku, cz. 1, mapy, Warszawa 1973.

Nazwy nowych przysiółków często pochodziły od przydomków zamieszkujących je szlachciców. Do okolic szlacheckich należały wsie Podkrajewo, Kosiny oraz prawdopodobnie Bogurzyn.

Od XVII wieku dawne zaścianki szlacheckie w większości zostały przekształcone w duże majątki ziemskie.

Podział na parafie w XVI wieku²:

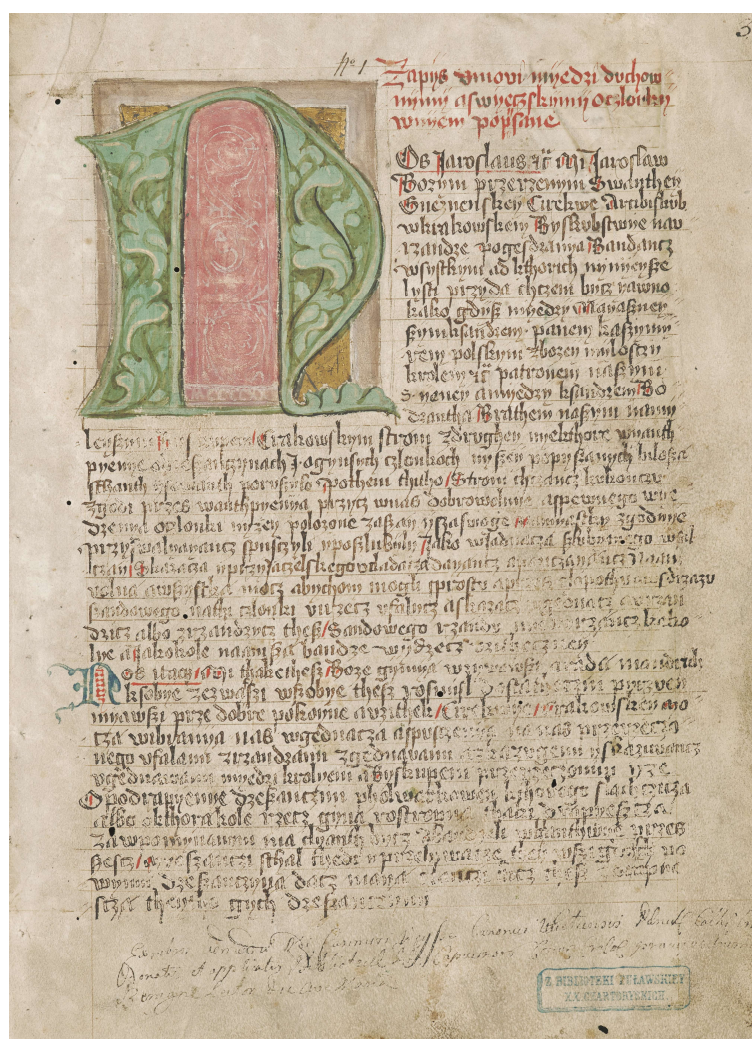
Nazwa parafii	Przynależne miejscowości z obecnej gminy Wiśniewo
Wyszyny	Wiśniewo, <i>Otoczna</i> (dziś Otocznia)
Żeromino	Żeromino, Kosiny Stare
<i>Bogurzyno Kościelne</i>	Głózek (dziś Głużek), Bogurzyno Kościelne, Bogurzyno Małe (dziś Bogurzynek), Kosiny Kapiczne, Kosiny Bartosze (dziś Kosiny Bartoszewe)
Dąbrowa	<i>Kowalewo Wielkie</i> (dziś Kowalewo)
Podkrajewo Kościelne	Okolica szlachecka Podkrajewo (Wojnowo, Wielkie, Korbaniec, Łazy, Kościelne)

Okolice współczesnej gminy na weneckiej mapie z 1782 roku

² Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku, cz. 1, mapy, Warszawa 1973.

Na księżęcym Mazowszu ustrój wiejski był określany przez zbiór praw zwanych „układem ziemskim”. Wytworzył się on w drodze praktyki oraz prawa zwyczajowego. Prawa chłopu mazowieckiego regulował tak zwany „obyczaj kmiecy”, który oznaczał dziedziczne dzierżawienie gospodarstw rolnych. Pan wsi udzielał pomocy nowemu osadnikowi (nazywanemu „załogą”), głównie w formie pieniężnej, czasem także w postaci żywego inwentarza czy wyposażenia. Pomoc tę należało zwrócić w przypadku opuszczenia wsi. Wsie wspólnie korzystały z pastwisk i lasów, a chłopu mazowieccy płacili czynsz na rzecz pana wsi³.

Przykład dokumentu z czasów Księstwa Mazowieckiego

³ J. Bardach, *Historia Państwa i Prawa Polski*, tom I, Warszawa 1965, s. 391-392.

W XIV i XV wieku prawo polskie już nie wystarczało do przyciągnięcia nowych osadników. Do Polski od zachodu wkraczał nowy typ organizacji wsi, znaczenie nowocześniejszy. Było to tak zwane prawo niemieckie. W odróżnieniu od wsi na prawie polskim takie osady miały lepsze możliwości rozwoju. We wsi na prawie niemieckim chłopci mieli ściśle określone prawa i obowiązki, dzierżawili ziemię, opłacając głównie czynsz. Mieli prawo wychodu, czyli prawo odejścia ze wsi, po spełnieniu pewnych obowiązków. Na czele wsi stał sołtys (zwany też wójtem) piastujący to stanowisko na prawach dziedzicznych. Sołtys miał prawo zakładania karczem i jatek rzeźniczych. Samorząd wiejski wyrażał się głównie w samorządowym sądownictwie. Mieszkańcy wsi sami wybierali ławników sądowych, którzy pod przewodnictwem sołtysa sądzili głównie sprawy cywilne podległej im ludności. Był to sąd wiejski zwany też ławą wiejską⁴. Ważne było to, że wsie na prawie niemieckim wyłączone były z prawa polskiego, czyli nie podlegały pod jurysdykcję wojewodów i kasztelanów. Sądy wiejskie pod przewodnictwem wójta zajmowały się wyłącznie obrotem nieruchomościami, testamentami, umowami przedślubnymi, pożyczkami, podziałem mienia i tego typu sprawami.

Osadnictwo na prawie niemieckim wiązało się z wolnością osobistą, niezależnie od pochodzenia. Ziemia była dziedziczną własnością osadnika⁵.

⁴ *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom I, Warszawa 1964, s. 409

⁵ Korta W., *Historia Śląska do 1763 roku*, Warszawa 2003, s. 125.

Parochia Bogurzino.

Bogurzino Ecclesiastica (Bogurzyn), Laurentius et Jacob. Osieccy,
man. 3, hort. s. agr. 1, hort. in agr. 5, art. 1, prop. cerv. 2.

Bartolomeus, man. 2, hort. s. agr. 2, art. 1.

Bogurzino Alia (Bogurzynek), pars Gawłowski, man. 7, hort. in agr.
7, art. 1.

Glozek (Głużek), pars castellani plocensis, man. $6\frac{3}{4}$.

Idem de sorte Rozinska, man. $\frac{1}{2}$.

Pars Andreae, man. $3\frac{1}{4}$, man. des. 1, hort. s. agr. 4, molend.
haered.

Pars Nixinski, man. 3, hort. s. agr. 5, art. 1.

Kossini Bartosze (K. Bartoszwowe), pars Nicolai, man. $2\frac{1}{4}$, hort. s.
agr. 4.

Pars Żołnierz, man. $\frac{1}{2}$.

Pars Michaelis, man. 2, hort. s. agr. 2.

Kosini Kapiczne, Andreas, man. 3, hort. s. agr. 2.

Pars Żołnierz, man. $\frac{1}{2}$, hort. s. agr. 3.

Parochia Podkroiewo.

Korbaniec Podkroiewo (Korboniec), pars Gnoiński, man. 1, hort. s.
agr. 3.

Borowe Nowe, pars Gnoiński, man. $3\frac{1}{2}$.

Alexander, man. $\frac{1}{2}$.

Joannes, man. $\frac{1}{2}$.

Podkroiewo Woinowe, man. 3, hort. s. agr. 2, mol. ann.

„ **Łazy** (Łazy), man. 1, hort. s. agr. 3.

Wiszniewo, man. 9, hort. s. agr. 2, molend. ann.

Podkroiewo Ecclesiastica (?), pars castellani plocensis, man. $\frac{1}{2}$.

„ **Maior**, pars Francz, man. 4, hort. s. agr. 3.

Judex plocensis de sorte Petri, man. $\frac{1}{2}$.

Pars Petri, man. $1\frac{1}{2}$, hort. s. agr. 2.

Simon, Andreas Rogaliowie, man. 2, hort. s. agr. 2.

Liewiczino (Lewiczyn), man. $8\frac{1}{2}$, hort. s. agr. 10, art. 2, prop. crem.
et cerv., mol. ann., foliusz 2.

Przedruk spisów podatkowych dla parafii w dawnym powiecie szreńskim, *Źródła
Dziejowe Polski, tom XVI, Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-
statystycznym, opisana przez Adolfa Pawińskiego, tom V, Warszawa 1895*

7

W XVI i XVII wieku następował powolny czas upadku gospodarczego i podmiotowego wsi. Popyt na zboże w Europie Zachodniej powodował powstawanie folwarków – wielkotowarowych gospodarstw, które potrzebowały dużej liczby pracowników. Wyjątkowa pozycja szlachty w Polsce doprowadziła do ograniczenia praw chłopów. W XVI wieku król Zygmunt I zrezygnował z praw sądowniczych w relacjach chłopi-szlachta⁶.

Ustrój wiejski coraz bardziej podlegał woli panów. Jednak dziedzice wsi nie mogli ingerować w każdą sprawę chłopów, szczególnie jeżeli posiadali wiele wsi. Funkcjonowały zatem tak zwane gromady – wspólnoty wiejskie obejmujące mieszkańców jednej wsi. Na czele gromady stał wójt wybierany przed pana, spośród kandydatów przedstawionych przez gromadę. Sprawował władzę przez 3 lata. Pan wsi mógł go jednak w każdej chwili odwołać. Wójt był odpowiedzialny za pobór podatków, organizację pracy w folwarku dworskim.

Wójta wspomagała tak zwana ława wiejska licząca kilka osób, zasiadali w niej: podwójci, pisarz, ławnicy. Przed domem wójta stał wbity w ziemię specjalny słup, który informował, że mieszka tam wójt. Dodatkowo najważniejszy urzędnik we wsi posiadał tak zwaną kulę, czyli rzeźbioną łaskę – atrybut władzy.

Funkcjonowało także zebranie wiejskie, czyli gromadzkie, zgromadzenie mieszkańców wsi. Decydowało o najważniejszych sprawach dotyczących gromady, wyłaniało kandydata na wójta. Wójt wraz z ławą zarządzał mieniem gromadzkim; stawami, łąkami, pastwiskami, organizował straże nocne. Ustalał granice między gospodarstwami, pomagał w kwestiach spadkowych. Wójt wraz z ławą pełnił także funkcje sądowe. Sądy zwoływano minimum 3 razy w roku. Rozstrzygano wszelkie sprawy cywilne członków gromady. Sądy obradowały w domu wójta lub w karczmie. Podstawą było prawo zwyczajowe, jednak szczegółowo określał to pan wsi. Ten także zatwierdzał wszystkie wyroki sądowe. Od decyzji sądu gromadzkiego można było się odwołać do pana. Sytuacja mieszkańców wsi zależała od jego charakteru i tradycji danej społeczności, czy dawał większy czy mniejszy zakres samorządu swoim poddanym. Ochronę ludności chłopskiej dawała dopiero (niezrealizowana) Konstytucja 3 Maja.

⁶ Chwalba A., Harpula W. *Cham i Pan*, Warszawa 2022, s. 76.

OKRES ZABORÓW

Od połowy XVII wieku, po potopie szwedzkim, Rzeczpospolita chyliła się ku upadkowi. W 1772 roku nastąpił pierwszy rozbiór kraju, w 1793 roku – kolejny, a w 1795 roku miała miejsce ostatnia rozbiór Rzeczypospolitej, w wyniku którego Polska straciła niepodległość.

Już w 1793 roku, podczas II rozbioru, okolice współczesnej gminy zostały włączone do Królestwa Prus. Wprowadzono nowy podział administracyjny oraz nowy ustrój lokalny. Prusacy powołali nową prowincję – Prusy Nowowschodnie, podzieloną na departamenty i powiaty. Okolice współczesnej gminy włączono do departamentu plockiego oraz powiatu mławskiego.

Powiat mławski w departamencie plockim na pruskiej mapie z początku XIX wieku

Wojny cesarza Francuzów - Napoleona Bonapartego z przełomu 1806 i 1807 miały duży wpływ na sprawy polskie. Wojska francuskie pokonały armie pruskie, austriackie oraz rosyjskie i wkroczyły na ziemie dawnej Rzeczypospolitej. Cesarz Francuzów Napoleon Bonaparte widział w Polakach sojuszników przeciw Prusom, Austrii i Rosji. Pokonane przez Francję mocarstwa musiały uznać ustępstwa, wśród nich było powołanie Księstwa Warszawskiego.

W skład nowego państwa weszły obszary części zaboru pruskiego, w tym także **departament płocki**. Księstwo Warszawskie powstało w połowie 1807 roku.

KSIĘSTWO WARSZAWSKIE

Księstwo Warszawskie, choć pozostawało pod protektorem Francji, w wielu aspektach funkcjonowało jak państwo polskie. Językiem urzędowym był polski, ponownie wprowadzono polską walutę – złotówki, a urzędy obsadzali Polacy. Ważnym elementem nowego państwa było wykorzystanie nowoczesnych wzorców administracyjnych zaczerpniętych z Prus i Francji.

Nowoczesne formy samorządu lokalnego na ziemiach polskich zostały wprowadzone właśnie w okresie Księstwa Warszawskiego (1807-1815). Jednym z kluczowych aktów prawnych była ustawa wykonawcza do Konstytucji Księstwa – dekret z 23 lutego 1809 roku o gminach miejskich i wiejskich⁷.

Tereny wiejskie także zyskały nowy ustrój. Każda większa wieś licząca co najmniej 10 dymów (gospodarstw) tworzyła oddzielną gminę pod przewodnictwem wójta, którym z urzędu zostawał właściciel danej wsi. Do jego obowiązków należało ogłaszanie i realizowanie rządowych rozkazów i zarządzeń, zarządzanie majątkiem gminy, wypłacanie wynagrodzeń pracownikom gminy oraz nadzór nad pracami publicznymi.

Księstwo przyjęło wówczas nowoczesne rozwiązania administracyjne stosowane we Francji. Gminy pełniły kluczową rolę w zbieraniu podatków, poborze rekrutów do wojska oraz ewidencji ludności. Wprowadzono również radę gminy, która pełniła funkcję doradczą dla wójta. Gminy liczące do 100 mieszkańców miały trzech radnych, a te powyżej 100 mieszkańców – pięciu.

⁷ Mencil T., *Gmina dominalna w Królestwie Polskim przed uwłaszczeniem*, [w:] *Gmina wiejska i jej samorząd*, pod red. H. Brodowskiej, Warszawa 1989, s. 107-108.

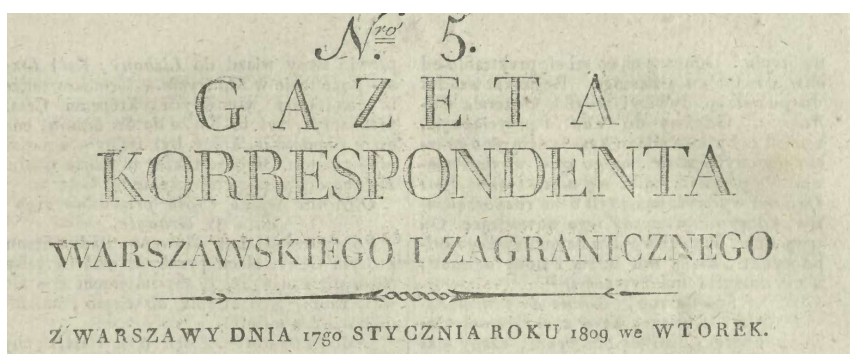

Pruska mapa Księstwa Warszawskiego

W okresie Księstwa Warszawskiego obszary współczesnej gminy włączono do departamentu plockiego i powiatu mławskiego, pozostawiono zatem dotychczasowy system administracji.

**Cesarz Napoleon nadaje Konstytucję Księstwa Warszawskiego
(grafika z epoki)**

Dobra Bogurszyn Kościelną i Bogurzynek w Departamencie Płockim Powiecie Mławskim leżące, W. Franciszka Kowalewskiego, nieletniego, pod opieką W. Ignacego Łebkowskiego będącego dziedzicem, w Gruntach żyznych; łąkach obfitych, z lasem do potrzeby olszowym, od czasu przyszłego S. Jana Chrzciciela roku teraźniejszego na lat 3 wraz z Inwentarzami są do zadzierżawienia; życzący sobie ma się udać do opiekuna W. Łebkowskiego do Wyszyn blisko Mławy. Oprócz tego, naczyna się termin licytacji tej dzierżawy w mieście Mławie dnia 17 Kwietnia roku bieżącego.

Ogłoszenie prasowe z okresu Księstwa Warszawskiego

KRÓLESTWO POLSKIE 1815-1859

Po upadku Księstwa Warszawskiego w 1815 roku powstało Królestwo Polskie, które przejęło wiele rozwiązań administracyjnych z poprzedniej epoki. Gminy, które zostały utworzone w okresie Księstwa Warszawskiego, nadal funkcjonowały w Królestwie Polskim.

Zgodnie z Konstytucją Królestwa Polskiego, wójt pełnił *rolę ostatniego ogniwa administracji krajowej*. Do jego obowiązków należało m.in.: zapobieganie rozprzestrzenianiu czynów niemoralnych, prowadzenie statystyki ludności, zasiewów zbóż i stanu bydła, a także kwaterowanie wojska. Wójt wydawał zaświadczenia i paszporty, przeciwdziałał bezrobociu i żebractwu, zatrzymywał dezertarów oraz nadzorował rekrutację do wojska. Ponadto wójt musiał dbać, aby osoby przybywające do gminy posiadały odpowiednie dokumenty, prowadził protokoły z odebranych rozkazów rządowych i wypełniał wszystkie polecenia władz. W poszczególnych wsiach wójt mianował swoich pomocników, zwanych sołtysami⁸.

Każda większa wieś - siedziba majątku ziemskiego - stanowiła oddzielną gminę wiejską.

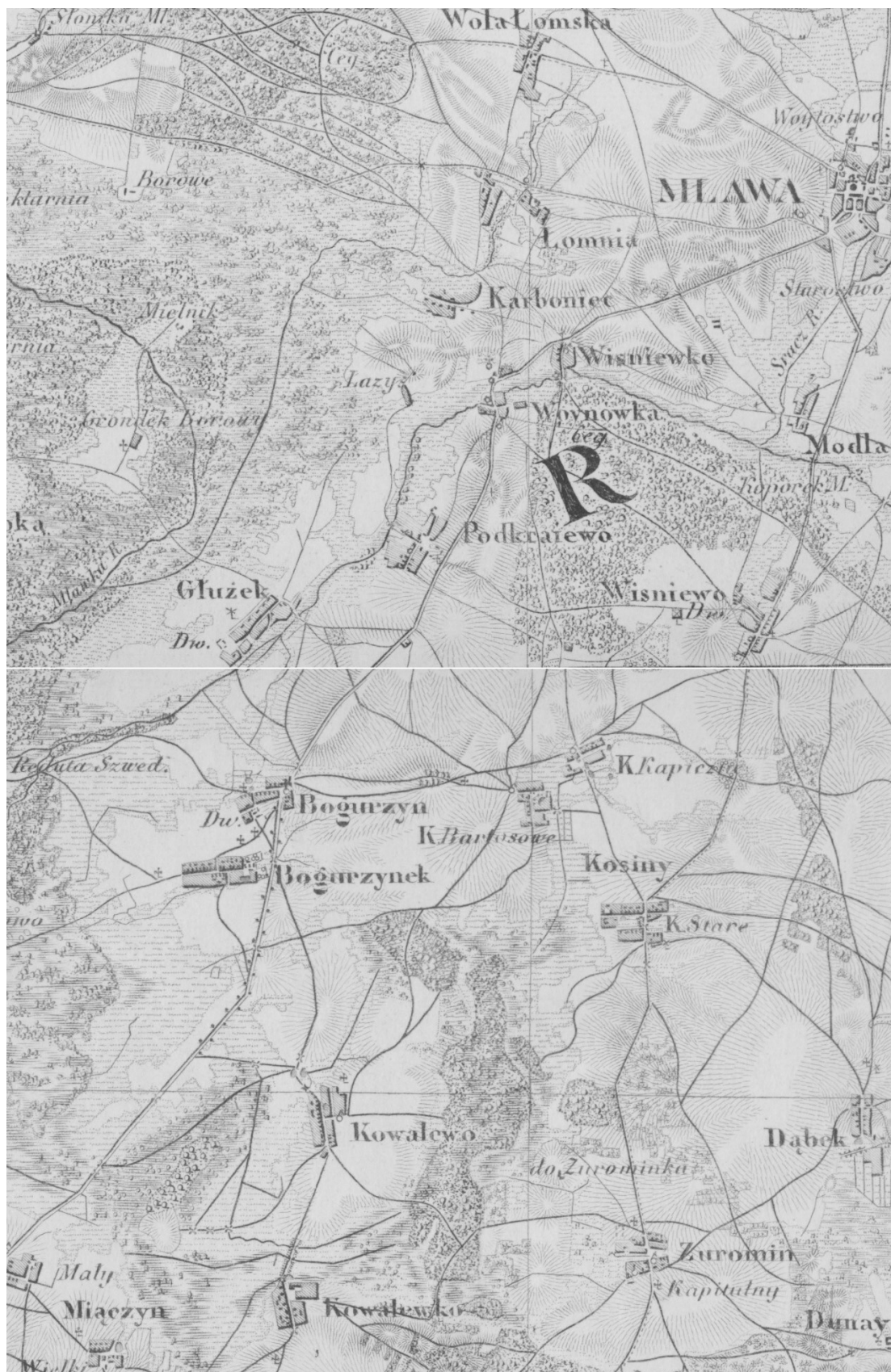
W Królestwie Polskim okolice współczesnej gminy Wiśniewo należały do województwa płockiego, obwodu mławskiego i powiatu mławskiego.

W 1837 roku województwo płockie zostało przemianowane na gubernię płocką. W 1842 roku dawne obwody przemianowano na powiaty. W ten sposób okolice Wiśniewa należały, jak dawniej, do powiatu mławskiego i guberni płockiej.

⁸ Mencil T., *Gmina dominalna w ...*, s. 109.

lewski, z wsi Żabowa, Jan Kendzierski i Bonifacy Kendzierski. — z Gminy Druchowa wsi Maławieś, Tomasz Wróblewski. — Gminy Żukowa wsi Wawrzonki, Stanisław Obreński i Przygocki. — z Gminy i wsi Kraszewa-Goczulki, Woyciech Płoński; z wsi Niesiołowa, Wincenty Siennicki. — z Gminy Szapsk, wsi Kozolin, Szymon Zmudzin, Maciey Ochocki i Józef Guzowski. — z Gminy Kielbowa, wsi Kotlew, Jan Mączewski. — z Miasta Raciążek, Paweł Kozicki, Maciey Durzeński, Mikołaj Maiewski, Piotr Dziemierzyński, Mikołaj Kozicki, Jan Razik, Frydrych Zaniewski, Andrzej Matusiak v. Balak. — z Gminy i wsi Kondraiec-Szlachecki, Augustyn Werner i Franciszek Karpiński. — z Ekonomii Sierpc, wsi Siemienie, Jan Kotkowski, z wsi Begenina, Mikołaj Biedzieński, z wsi Żychowa, Jan Sosieński. — z Gminy i wsi Kowalewka, Woyciech Drozdowski. — z Gminy Kowalewka wsi Dąbrowa, Józef Bartkowski i Szymon Nagurski, — z Gminy Strzegowa wsi Mazewo, Piotr Woyciechowski. — z Gminy i wsi Unieck, Jakób Kosobudzki, Jakób Koprowicz, Mateusz Nowakiewicz i Woyciech Maturyn. — z Gminy i wsi Staroguby, Daniel Jach, z wsi Gelezyna, Augustyn Ludwich. — z Gminy Radzimowice wsi Bębnowa, Jan Tyszkowski. — z Gminy Giżyna wsi Giżynka, Stanisław Rachocki, z Gminy i wsi Zgliczyn glinki, Michał Gutowski. — z Gminy Gradzanowa wsi Zbęskie, Szczepan Zieliński, z Gminy Ratowa, wsi Zieluminek, Piotr Ostaszewski, z wsi Luszewa, Jakób Dobrowolski. — z Gminy Mostowa, wsi Krzywki-Piaski, Michał Dąbrowski, z wsi Krzywki-Boski, Józef Bulecki i Mateusz Szymański. — z Miasta Szreńsk Antoni Olszewski, Jan Lewalski, Jan Szulc, Andrzej Bos, Maciey Ząbkiewicz, Szymon Rzelkowski, Piotr Poiczeński, Franciszek Kurowski, Stanisław Mieszanek, Szymon Cezulski, Piotr Krajewski, Woyciech Wiśniewski. — z Gminy Proszkowa Wsi Przychód, Mateusz Chyleński i Szymon Kowalewski. — z Gminy Dąbek, wsi Strzałkowa, Piotr Spinkoski v. Ciemieski. — z Gminy i wsi Bońkowo-Kmiece, Mateusz Jaroszewski. — Antoni Krzyżanowski, Jan Lerniczak, Woyciech Grabowski, Józef Wysocki. — z Gminy Miączyno-wielkie, Alexander Grondalski. — z Gminy Kowalewa, Budy Drogiszkie, Jakób Maciejewski, z wsi Bogurzynek, Antoni Groszeński, Szymon Woyciak i Stanisław Karasiński, z wsi Boguszyn, Jakób Zielczeński i Walenty Woytczak, z wsi Kowalewa, Józef Mysiak, z wsi Dąbrowa Szymon Piątkowski. Budy Drogiszkie Paweł Długoszewski. — z Gminy Kosiny, wsi Kosiny-Bartosowe, Antoni Jaskulik. — z Gminy Kosiny-kapiczne, wsi Kosiny-stare, Antoni Grabow-

Fragment ogłoszenie urzędowego dotyczącego zbiegłych rekrutów, *Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego*, 1834 nr 156.

Fragment Topograficznej Karty Królestwa Polskiego z 1839 roku

Herb Królestwa Polskiego, dwugłowy carski orzeł, w środku polski orzeł

(N. D. 5075) *Pisarz Trybunału
Cywilnego I. Instancji Gubernii Płockiej.*
Wiadomo czyni osobom interessowanym
iż na żądanie Anny Danielskiej wdowy z
własnych funduszków utrzymującej się, w
mieście Okręgowem Mławie G-nii Płoc-
kiej zamieszkałej, zamieszkanie zaś pra-
wne co do tego interessu u Ignacego Zmi-
jowskiego Patrona przy Trybunale Płoc-
kim urzędującego, w M. Płocku zamieszka-
łego obrane mającej, który to Patron za-
razem popieraniem przymuszonej sprze-
dazy dóbr poniżej opisanych trudnić się
będzie w egzekucyi sądowej przeciwko
Teofilowi Zdźarskiemu Patronowi Trybu-
Cywil. G nii Płockiej w M. Płocku zamie-
szkałemu, jako głównemu opiekunowi nie-
letniej Maryi Franciszki 2ch imion Wit-
kowskiej, aktem Komornika Józefa Lu-
binkowskiego w d. 28 Czerwca (10 Lipca)
zaczętym, a w d. 2(14) Lipca r. b. ukoń-
czonym przedsięwziętej, zajętemi i zaare-

2

Pierwsza strona ogłoszenia dotyczącego majątku Podkrajewo, *Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego*, 1840, 19 (31 października). Dalej następuję szczegółowy opis dóbr Podkrajewo

włók 45 morg 8 pr. 40. Ludność w tej wsi jest następująca: 1, gospodarzy całorolnych 4-ch jako to: Marcin Żywocki, Maciej Wydrzyński, Wawrzeniec Rejniak, Szymon Jaworski, którzy opłacają czynsze i odrabiają powinności; 2, gospodarzy półrolnych jest 15 jako to: a) Jan Węgliński, b) Adam Siwkowski, c) Jakób Wydrzyński, d) Piotr Ostrowski, e) Wawrzeniec Kucharski, f) Antoni Magdaliński, g) Tomasz Podlecki, h) Józef Siemianowski, i) Jan Reniak, k) Antoni Reniak, l) Antoni Więckowski, m) Adam Podlecki, n) Adam Sobczak, o) Franciszek Zawadzki, p) Józef Radzanowski; 3, gospodarzy czynszowych 2ch jako to: Franciszek Dąbrowski i Jan Życiński, ci zaś opłacają tylko czynsze bez odrabiania powinności; 4, morgowników jest 6, którzy za posiadane grunta i mieszkania odrabiają powinności do dworu, zaś Józef Wolski płóciennik i Jakób Kopa płocharz opłacają czynsze; 5, Jan Zawadzki i Franciszek Kotarski jako morgownicy opłacają czynsze po rs. 13 kop. 50; zaś 6, Jan Kuciński i Mateusz Rejniak odrabiają po dni 2 w tydzień ręcznie; 7, ogrodników jest 18, którzy za ogrody i pomieszkania odrabiają powinności; 8, Antoni Styrmieński karczmarz za wyszynk trunków dworskich, ma przeznaczony 31 garniec łasztówki; 9, Tomasz Kaszub kowal opłaca czynszu rs. 7 k. 50, a za robotę dworską jest płatny; 10, młynarz Samuel Hass z posiadanego wiatraka i gruntów płaci czynszu rs. 27 rocznie. Rumunek czyli Osada Łazy zwana, w granicach dóbr Wiśniewa pod lasem położona, w posiadaniu jak wieś Wiśniewo zostająca, ma w zabudowaniu chałupę, szopę i stodołę z drzewa wybudowane, w której mieszka Bartłomiej Ogrodowczyk, zaś w powierzchni ziemi obejmuje: 1, w siedlisku gruntu klasy II. pr. 60; 2, w gruncie ornym kl. II morg 16 pr. 10. razem morg 16 prętów 70.

Opis wsi Wiśniewo z 1840 roku, *Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego*, 1840, 19

(31 października)

Akt zajęcia dóbr wyżej po szczególe opisanych pozostawionym został w koiach: Wójtowi gminy Podkrajewo Pawłowi Krośnickiemu do rąk własnych, Pisarzowi Sądu Pokoju Okręgu Mławskiego Andrzejowi Bogusławskiemu takż na ręce własne, Naczelnikowi Powiatu Mławskiego Łukaszowi Goszczyńskiemu pod niebytność onego na ręce Olczewskiego Rachmistrza biura tegoż Powiatu. wszystkim w dniu 4 (16) Lipca 1849 r. Następnie i dla zadosyć uczynienia przepisom prawa, akt tego zajęcia wpisanym został do ksiąg wieczystej dóbr zajętych w Kancellaryi Ziemiańskiej Gubernii Płockiej pod d. 25 Lipca (6 Sierpnia) r. b. zaś do księgi zaareztowań w Kancellaryi Trybunału Cywilnego I. Instancyi Gubernii Płockiej pod d. 6 (18) Sierpnia 1849 r. W dalszym zaś postępie termin do lszej publikaeyi zbioru objaśnień i warunków licytacyjnych za zasadę do sprzedaży dóbr tych ułożyć się mających, na dzień 23 Listopada (5 Grudnia) 1849 r. godzinę 10 z rana na Audyencyi Trybunału tutéjszego wyznaczony został: drugi zaś i trzecia publikaeya tychże warunków odbędzie się co 2 tygodnie kolejno po sobie idące. Wyciąg niniejszego obwieszczenia wywieszonym dziś został na tablicy w Sali Audencyonalnej Trybunału Cywilnego Gubernii Płockiej, a drugi egzemplarz onego wydany jest Ignacemu Zmijewskiemu Patronowi Trybunału sprzedaż dóbr tych popierającemu.

Płock d. 6 (18) Sierpnia 1849 r.
Dzieńkowski.

Ostatnia strona powyższego dokumentu, *Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego*, 1840, 19 (31 października). Jest w nim mowa o wócie gminy Podkrajewo

OD POŁOWY XIX WIEKU DO I WOJNY ŚWIATOWEJ

W połowie XIX wieku władze Królestwa Polskiego zdecydowały się zmienić system administracji lokalnej. Na mocy carskich ukazów z 3 (15) marca 1859 roku rozpoczęto wprowadzanie większych gmin wiejskich (zbiorowych), które miały liczyć co najmniej 50 domów i pozostawać pod nadzorem właścicieli ziemskich. Gminy te swoim obszarem przypominały współczesne jednostki administracyjne.

Małe majątki ziemskie mogły być łączone w jedną gminę, a właściciele ziemscy wybierali spośród siebie wójta, którego kandydaturę przedstawiali Komisji Rządowej do Spraw Wewnętrznych. Jeśli kandydat nie spełniał wymogów, musieli zaproponować inną osobę. W przypadku trudności ze znalezieniem odpowiedniego wójta, jego wybór był dokonywany przez Komisję Rządową na koszt właścicieli ziemskich. Wójt miał do pomocy radnych, wybieranych przez mieszkańców i zatwierdzonych przez naczelnika powiatu. Od 1859 roku sołtysów wybierali już sami mieszkańcy.

W 1863 roku wybuchło **Powstanie Styczniowe**, którego następstwa wpłynęły na polską wieś. Władze carskie, rok po wybuchu powstania, w 1864 roku przystąpiły do reformy uwłaszczeniowej. Ziemia dworska użytkowana przez chłopów stała się ich własnością. W każdej wsi dokonano wymiaru gruntów, tworząc tabele likwidacyjne, które szczegółowo opisywały własność ziemi. Carscy urzędnicy, postrzegani jako dobroczyńcy ludności chłopskiej, doprowadzili do napięć między chłopami a właścicielami ziemskimi. Dodatkowo, nierozwiązana kwestia serwitutów – wspólnych praw do lasów i łąk – stała się zarzewiem konfliktów między wsiami (gromadami) a dworami.

Drugą reformą władz rosyjskich było wprowadzenie samorządu gminnego w już istniejących gminach wiejskich. Ukaz carski z 1864 roku zmienił dotychczasowy ustrój gminny na polskiej wsi. Odtąd decydujący głos należał do włościan (chłopów), jednak pod ścisłym nadzorem władz rosyjskich, które preferowały na urzędach ludzi chłopskiego pochodzenia. Ukaz ten, wprowadzający nowy ustrój samorządowy, został podpisany 19 lutego (2 marca) 1864 roku.

W 1866 roku, przystąpiono w Królestwie Polskim do reformy administracji państwa. Miało to na celu unifikację tego kraju z Cesarstwem Rosji. To na przełomie 1866 i 1867 ustalono podział na gubernie i powiaty, który przetrwał aż do XX wieku.

Powołano ówczesnie powiat mławski w nowej guberni płockiej wraz z obszarami współczesnej gminy.

Fragment aktu prawnego porządkującego podział powiatu mławskiego na gminy miejskie i wiejskie, *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1867, s. 381. Początkowo była to gmina Kosiny-Stare z czasem Kosiny

Sprawa u wójta, obraz Józefa Chełmońskiego z 1873 roku

Fragment rosyjskiej mapy guberni płockiej z początku XX wieku

W latach 60. XIX wieku powstała gmina Kosiny w powiecie mławskim, która funkcjonowała aż do 1954 roku. Jej obszar w dużej mierze pokrywał się z obszarem dzisiejszej gminy Wiśniewo. Były jednak różnice. Na przykład wsie: Korboniec i Głużek należały do gminy Turza. Wsie Bogurzynek i Kowalewo należały do gminy Dąbrowa, natomiast Żurominek do gminy Stupsk.

Kapiczne osad 22, z gruntem mr. 61. 4.) K. Stare albo *Kosinki*, wś nad strumieniem bez nazwy, pow. mławski, gm. Kosiny, par. Żurominek-Kapitulny; 40 dm., 334 mk., od Mławy 8 w., szkoła elementarna, wiatrak. Przy wsi leży folw. Rościszewo. Folwark Kosiny-Stare, rozległość wynosi mr. 1017, a mianowicie: grunta orno i ogrody mr. 553, łąk mr. 96, pastwisk mr. 94, wody mr. 2, lasu mr. 252, nieużytki i place mr. 19. Bud. mur. 1, drew. 20. Wś Kosiny Stare osad 41, z gruntem mr. 349. Gmina K.-Stare należy do sądu gminnego III okr., liczy 224 dm., mk. 2388; obszaru 9164 mr., w tem 3244 mr. włośc., nieużytków 49 mr. W gm. znajdują się: 1 kaplica, 2 szkoły, (120 dzieci), 2 karczmy, browar (prod. 3900 rs.). W skład gminy wchodzi następujące wioski: Wiśniewo, Wiśniewko, Wojnówka (szkoła), Diedzinki, Żarnówko, Kosiny-bartosowe, Kosiny kapiczne, Kosiny-Stare z wsią Rościszewo, Koporek, Łazy, Łazy (Sewerynka), Modła, Otocznia, Podkrajewo, Janin.

Opis gminy Kosiny z końca XIX wieku⁹

⁹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902.

USTRÓJ GMIN

System administracji lokalnej ustanowiony w latach 60. XIX wieku funkcjonował do połowy XX wieku. Został wprowadzony na mocy ukazu carskiego z 1864 roku, który regulował funkcjonowanie gmin wiejskich. Organem uchwałodawczym stało się zgromadzenie gminne, wywodzące się z tradycji dawnych wieców. Zgromadzenie to, w którym mogli uczestniczyć pełnoletni mieszkańcy posiadający przynajmniej 3 morgi ziemi, odbywało się cztery razy do roku w formie zebrań zwyczajnych, zwoływanych w ważnych sprawach także przez wójta. Do jego kompetencji należały m.in. wybór urzędników gminnych, uchwalanie budżetu, ustanawianie podatków oraz kontrola nad wydatkami i majątkiem gminnym¹⁰.

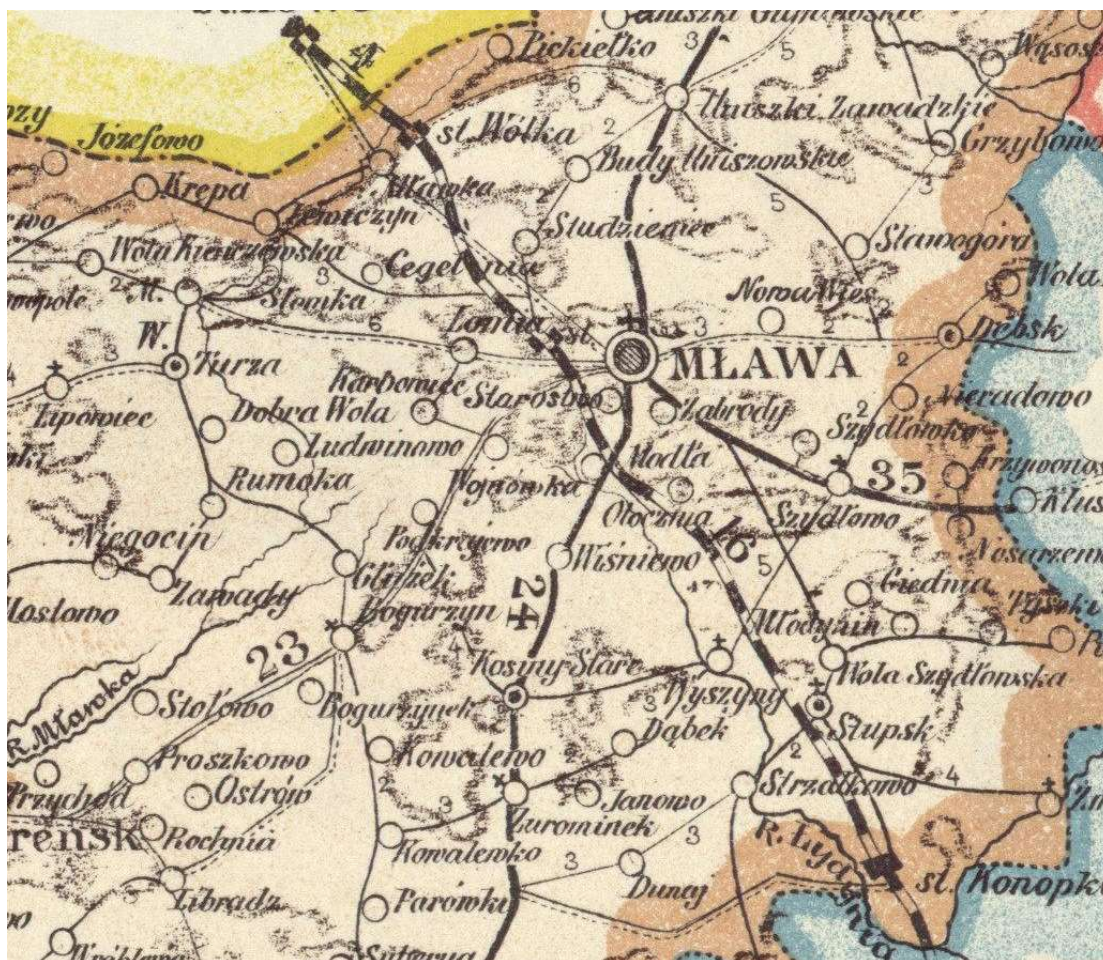
Wójt pełnił funkcję organu wykonawczego, odpowiedzialnego za utrzymanie porządku, bezpieczeństwo i wykonywanie zarządzeń władz zwierzchnich. Jego obowiązki obejmowały m.in. pilnowanie przestrzegania wyroków sądowych, kontrolowanie osób przebywających w gminie oraz nadzorowanie pracy sołtysów. Miał również prawo zwoływania zebrań gminnych i przewodzenia im, a także zarządzania majątkiem wspólnoty oraz drogami gminnymi.

Obok wójta, ważną rolę odgrywał pisarz gminny, który odpowiadał za prowadzenie dokumentacji i korespondencji. Podlegał on wójtowi i zajmował się wszystkimi formalnościami urzędowymi gminy.

Na poziomie gromady (wsi) funkcję wykonawczą pełnił sołtys, wybierany spośród mieszkańców. Był on odpowiedzialny za zwoływanie zebrań gromadzkich, porządek na tych zebraniach oraz pobór podatków, jeśli nie był wyznaczony osobny poborca. Sołtys miał także prawo karania osób łamiących przepisy na terenie gromady.

System ten, oparty na szerokiej kontroli władz carskich, odzwierciedlał ich chęć utrzymania porządku na polskich ziemiach po upadku Powstania Styczniowego, a wójt stał się narzędziem kontroli zarówno nad mieszkańcami, jak i właścicielami ziemskimi.

¹⁰ Ukaz o urządzeniu gmin wiejskich z 19 II (2 III) 1864, Dziennik Praw Królestwa Polskiego, t. 62, s. 37 i n.

Fragment mapy powiatu mławskiego, Józef Michał Bazewicz, *Atlas geograficzny iilustrowany Królestwa Polskiego*, Warszawa 1903-1907

GMINA KOSINY NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU

W skład gminy Kosiny w tym okresie wchodziły miejscowości: Kosiny Bartosowe, Kosiny Kapiczne, Kosiny Stare, Modła, Otocznia Nowa, Otocznia Stara, Podkrajewo, Wiśniewko, Wiśniewo, Wojnówka i Żarnówka. Dodatkowo kilka folwarków.

Na przełomie XIX i XX wieku w gminach wiejskich często zmieniano siedzibę. Wszystko zależało od możliwości finansowych samorządu. W przypadku, gdy gmina posiadała własny budynek siedziba była w miarę stała. Gdy jednak tej brakowało siedziba władz mieściła się wdomu wójta. Dopiero na początku XX wieku ustaliły się w miarę stałe siedziby władz gmin.

— Sąd w Żurominku. Okręg III, powiat Mławski, jest wzorem pilności i sumienności. P. Korabicz donosi, że w drugim półroczu 1876 Sąd ten miał wniesionych spraw karnych 132, cywilnych 49. Z tej liczby zdecydowano karnych 131 i wszystkie cywilne. Stałego Sędziego Okręg III nie miał od samego początku nowej organizacyi, ztąd też początkowo był tam czas jakiś praktykowany zastój,

ale z zainstalowaniem na ten urząd człowieka biegłego i rzutnego, spraw poczęło ubywać, tak, że zaległość z r. 1876, w pierwszych miesiącach następnego roku całkowicie usunięta została.

W roku 1877 wpłynęło spraw nowych a karnych 554, z tych umorzono z rozmaitych przyczyn 112, ukończono przez pojednanie 165; odstąpiono innym sądom 31, a zdecydowano 245,—została przeto jedna sprawa nierozwiązana, ale złożyły się na to przyczyny niezależne od Sądu; b) cywilnych wpłynęło spraw 526, z tych umorzono 87, odstąpiono innym Sądom 7, pojednano 201, zdecydowano 231; zatem wszystkie, co do jednej, tak, że Sąd żadnej zaległości dziś nie ma, i wymiar sprawiedliwości odbywa się tam natychmiastowo. Zauważyć należy, że na całą liczbę spraw, w zakresie karnym, od wyroków Sądu zanesiono appellacyi tylko 17, a w sprawach cywilnych zaledwie 12. Co ważniejsza: kwestya pojednania stron jest rzeczą, bodaj najwięcej pożądaną w organizacyi Sądów gminnych, dowodzi bowiem to, że Sąd, nmieający pogodzić strony zwaśnione, umie przemówić do przekonania ich, zatem więcej, niż wyrokami, na publiczną moralność wpływa. Otóż spraw, zakończonych pojednaniem, w Okręgu III było w ciągu 1877 r. karnych 165, a cywilnych 201. Są to cyfry, mówiące bardzo wiele, szczególnie, gdy zważymy na to, że w pomienionym Okręgu ludność inteligentna wcale nie jest liczną, więc głównie godzono tam prostactwo, które, jak wiadomo, odznacza się wszędzie zaciekłością przeciw swym przeciwnikom. Tylu pojednać, to tyle znaczy, co o podane wyżej cyfry przyłożyć ręki do podniesienia moralności wśród ludu. Nadmienię wypada, że, co do napływu spraw, to wprowadzenie wpisowego do spraw cywilnych na umniejszenie skarg nie miało dotąd żadnego wpływu.

W Żurominku zbierał się sąd pokoju – sąd I instancji. Powyżej notatka z „Gazety Polskiej”, 1878, nr 47

Nr 22. Warszawa, dnia 10 (22) Stycznia. Rok 1879.

KURJER PORANNY

PRENUMERATA
 w Warszawie:
 Miesięczna... 1 zł. 20
 Kwartalna... 3 " 60
 Półroczna... 5 " 40
 Roczna... 8 " 80
 na Prowincji w Cesarstwie:
 Miesięczna... 10 gr.
 Kwartalna... 30 " 00
 Półroczna... 50 " 00
 Roczna... 80 " 00
 Za adresem do domu napisać się
 10 niemieckim. Kierowca
 poczty 1. 5.

ANTRAKT.

Środa, dnia 22 Stycznia.

Wychodzi codziennie z rana, w dni powszednie, niedzielne, święta uroczyście sygnowe. Wypisywany jest na prowincję ranne pocztami i pocztami kolei żelaznych.

ADRES REDAKCJI: ulica Miodowa Nr 1 (nowy), gm. Poturaj Mławski.

== Czytamy w „Korrespondencie Płockim“: Czytelnicy nasi nie zapomnieli artykułów w ramach pisma naszego zamieszczanych, w których sta-

raliśmy się dowieść, że skargi do sądów gminnych wnoszone, mogą być pisane w języku miejscowym. Donosiliśmy także w swoim czasie i o tem, że jeden z właścicieli ziemskich z powiatu Mławskiego (p. Aleksander Jackowski z Bogurzynia), którego skargę po polsku napisaną, sąd gminny i Sąd Zjazdowy bez skutku pozostawiły, odwołał się w drodze kassacji do Senatu w Petersburgu.

Obecnie z przyjemnością przychodzi nam zaznaczyć, że Senat Rządzący rozpoznając tę sprawę wyrokiem w grudniu r. 1878 zapadłym uznał, iż według obowiązujących w kraju naszym przepisów, skargi do sądów gminnych mogą być podawane i w języku miejscowym, skutkiem czego decyzję Zjazdu sędziów pokoju Okręgu II, gubernji Płockiej w sprawie tej zapadłą, uchylił i sprawę pod nowe osądzenie Zjazdowi sędziów pokoju Okręgu I, naszej gubernji nadesłał, jak nam donoszą z Petersburga, przy ukazie z d. 14 (26) grudnia 1878 r. za Nr. 8614.

Wyrzeczenie to z radością przez ziemian naszych przyjętem będzie, bo już obecnie zamiast poszukiwać w miasteczku pismaka, często mogącego przeinaczyć w niewinnej myśli to, co im ciąży na sercu, będą mogli bez straty czasu i kosztów, a nierównie lepiej, sami załatwiać.

**Już w latach 70. XIX wieku okolice Mławy przodowały w oporze przeciw
używaniu języka rosyjskiego**

№ по порядку	Названіе гмины и мѣста нахожденія.	Ближайшая почтовая станція.	Имя и фамилія гминныхъ должностныхъ лицъ.
3	Зелюнь, п. Зелюнь.	п. Бѣжунъ	Войтъ Игнатій Стецкій. Писарь Александръ Кузьминскій Кассиръ ссудо-сб. кассы Якубъ Рыхцикъ.
4	Зелена, п. Кучборкъ.	п. Шренскъ	Войтъ Станиславъ Ржимовскій. Писаря: Маркел. Прибышевскій Викторъ Ольшевскій. Кассиръ ссудо-сбер. кассы Янъ Мысливчикъ.
5	Косины, д. Модла.	г. Млава.	Войтъ Игнатій Ольчакъ. Писарь Викторъ Ольшевскій.
6	Мостово, п. Шренскъ.	п. Шренскъ	Войтъ Осипъ Бѣжунскій. Писаря: Юліанъ Францкій. Корнелій Цихоцкій. Кассиръ ссудо-сбер. кассы Людовикъ Шульцъ.
7	Млава. д. Вечфня-костельная.	г. Млава.	Войтъ Павелъ Поднесинскій. Писарь Ромуальдъ Заленскій. Кассиръ ссудо-сбер. кассы Теодоръ Яблоновскій.
8	Нехлонинъ, д. Шронка.	г. Млава.	Войтъ Яковъ Лехъ. Писарь Іосифъ Корытковскій.
9	Розвозинъ, д. Рачины.	п. Бѣжунъ.	Войтъ Іосифъ Косекъ. Писарь Владиславъ Витковскій. Кассиръ ссудо-сбер. кассы Янъ Бартковскій.
10	Ратово, п. Радзановъ.	п. Шренскъ	Войтъ Іосифъ Станишевскій. Писаря: Антонъ Карвовскій, Сигизм. Бяловейскій. Кассиръ ссудо-сбер. кассы Янъ Драпчинскій.
11	Ступскъ, д. Ступскъ.	д. Коношки.	Войтъ Александръ Коппе. Писарь Іосифъ Янчевскій. Кассиръ ссудо-сб. кассы Юліанъ Зміевскій.

Fragment Pamiatnej Kniżki Guberni Płockiej z 1888 roku. Był to doroczny przegląd administracji. Widoczne nazwiska wójta i pisarza (wójt Olczak?)

Po skutecznym przydzieleniu sąsiednich wsi do szkoły najbliższej, zadecydowaniu budowy domów i obliczeniu uposażenia w gotówce, stanął na porządku wybór nauczycieli. Ukaz z r. 1864 (art. 34) wszelką, co do tego formalistykę usuwa, nie utrudniając wyboru gminy nawet wymaganiem świadectw kwalifikacyjnych od kandydatów. Wskazywały też gminy, każda od siebie, upatrzone zawczasu osoby, na które padało ich zaufanie; lecz gdy za żadnym z wskazanych nie przemawiało komisarzskie uznanie, (na co wszelako nie ma odpowiedniego prawa), włościanie tak zakoncludowali w końcu: „to nie nasza już głowa,” a wójci dorzucili uwagę, że gdy obok zarządów gminnych mają być nad szkołami nadzorcy, zatem „ich to będzie kłopot.” Na takich nadzorców w gminie Kosiny wskazywano pana Świętochowskiego z Kosinek, a w gminie Dąbrowa p. Telakowskiego z Dozina; co do gminy Turza-Łomia, nie pamiętam, kto był upatrzony na kandydata. Wyboru nie można było trafniejszego uczynić; jak p. Świętochowski bowiem, tak i p. Telakowski mogli zabrać się do dzieła oświaty ludowej z zupełnem przeświadczeniem co do przyszłych swych obowiązków. Jakkolwiek nie byli obecni na zgromadzeniach, lecz włościanie mieli tę pewność, że przyjmą obadwa wybór; wchodziło to bowiem w zakres obowiązków obywatela, a jeden i drugi stosunek do włościan z tego punktu brali do serca. W kilka dni po naradach znalazła się i pomoc ze strony obywatelstwa dla szkół, bo gdy poczęli biedać włościanie, czy będą w stanie podołać kosztom, p. Krośniecki z Podkrajewa darował gminie nowopostawiony dom swój w Wojnówce,—wykończył takowy i urządził swoim kosztem wedle wskazanego mu planu, przeznaczył na wieczne czasy opał i dodał ogród, a p. Telakowski także darował dom w Kowalewie. Nie brak było gotowości do ofiar ze strony obywatelstwa, znalazłoby się i wszelkie inne poparcie dla szkół ludowych, lecz każdy czekał praktycznego wykonania programu. Chybiono z tem, więc szkoła została odosobnioną.

Fragment artykułu o rozwoju szkolnictwa w powiecie mławskim, „Gazeta Polska”, 1881, nr 165, s. 3

III. Wsie parafji Bogurzyńskiej w pow. Mławskim gub. Płockiej, niedaleko od granicy Pruskiej.

NAZWA WSI	Ludność wsi			Umiejących czytać			Liczba samych gospodarzy		
	Mężczyzn	Kobiet	Wszystkich razem	Mężczyzn	Kobiet	Wszystkich czytelników	Wszystkich razem	Czytelników	Nieczytel.
1. Głuźek	294	328	622	83	51	134	90	68	22
2. Bogurzynek	149	154	303	41	47	88	44	32	12
3. Kosinki Bartoszone	120	124	244	12	21	33	30	26	4
4. Bogurzyn (wieś kościelna)	89	94	183	23	32	55	20	17	3
5. Kosinki kapliczne	69	97	166	14	21	35	15	13	2
6. Dożinki	40	44	84	9	12	21	13	11	2
We wszystkich wsiach razem	761	841	1602	182	184	366	212	167	45

Z téj tabelki widać, że w parafji Bogurzyńskiej wogóle na każdego czytelnego znajdzie się trochę więcej niż po 3 nieczytelnych. Między kobietami i mężczyznami nieduża tu w czytelnictwie różnica, a i gospodarzy znaczna dosyć liczba, bo przeszło piąta część, czytać umie. Najwyżej w téj parafji oświata stoi we wsi Kościelnej Bogurzynie i w Bogurzynku, gdzie na jednego czytelnego przypada tylko po 2 z kawałkiem nieczytelnych. Najmniej zaś oświecona jest wieś Kosinki Bartoszone, choć ta najbliżej ze wszystkich, bo tylko o wiorstę drogi ma szkołę w sąsiedniej parafji. Co prawda, gospodarze w téj wsi są niebogaci, mało mają gruntu. Jednakże mogliby ze szkoły korzystać. Zamiast tego, co działo ich „wałęsa się próżno z kijami i batami po drogach, zaczepiając tylko podróżnych i drażniąc się z psami“, mogliby ją do sąsiedniej wsi na naukę posyłać. Ale oni nie czują téj potrzeby. W tych Kosinkach na jednego czytelnego blisko po 7 nieczytelnych przypada.

Artykuł prasowy o czytelnictwie w parafii Bogurzyn z 1885 roku

CENA KURIERA w Warszawie, miesięcznie kopiejek 50, kwartał 150, półrocze 300, rocznik 500. Za ogłoszenia do dnia kop. 10 miesięcznie. Na prowincji i w Cesarstwie: miesięcznie kop. 15, kwartał 45, półrocze 90, rocznik 150. Zniżana adreśu kop. 50. Przedpłacone zagranicą: 1 kop. 50 miesięcznie. Cena pojedynczego numeru kop. 3, dodatku k. 5. Reklamom drobno nie będą wracane.

KURJER CODZIENNY

KANTOR Redakcji i Administracji. Trebicka 2, rog Krakowski-Przedmieście. Telefon No 24. Adres dla telegramów i listów „Codzienny”. Główna ogłoszeń za wiersz póltem. Tab jego miejsca: na 1-iej stronie kop. 50, w reklamach pierwszy raz 25 kop. następnie 50 k. na 4-iej stronie pierwszy raz 10 kop. następnie 8 kop. Niekontrolna 15 kop. ogłoszenia przyjmuje Administracja oraz Biuro Rejchman i Frendler Senatorska 26.

+ MŁAWA. (Od nasz. kor.). We wsi Głużek, w powiecie mławskim, spaliło się czterdzieści różnych zabudowań gospodarskich i cztery chaty. Ogień powstał z niewiadomej przyczyny. Budynki były ubezpieczone na rs. 5,450, straty jednak wynoszą w dwójnasób. W.

Notatka prasowa z 1890 roku

Nr. 216. Dnia 7 sierpnia. Środa. Dnia 25 lipca (7 sierpnia) 1901 r.

KURJER WARSZAWSKI.
Dodatek poranny.

PRENUMERATA
Kurier Warszawski wychodzi w dni powszednie wczesnym, w niedzielę i święta rano. Nadto wychodzi dwa w dni powszednie dodatki poranne.

WARTOŚCI
Wartości pismenarzy podane są w nagłówku numeru głównego. Odsetki procentowe na dodatki poranne przyjmowane być nie mogą.

Dziś	Kajetana Wym.	Wschód słońca o godzinie	4-aj	min. 30	Wschód księżycy o godzinie	10-aj	min. 38 w.
Czwartek	Cyrjaka Męcz.	Zachód	7-aj	min. 40	Zachód	1-aj	min. 38 po poł.
Piątek	Romana Męcz.	Długość dnia godzin	15	min. 10	Wysokość wody na Wiśle st. 3 a. 9 (st. 3 a. 8)		
Sobota	Wawrzana Męcz.	Ubyte	1	min. 35	Długość o godz. 4-aj	strona ciepła st. 10.	

OGŁOSZENIA
Reklam, za wiersz pierwszorz. albo jego mniejsze placarstwo 50 kop. każdy następny raz 25 kop.

Makrologia za jeden wiersz 20 kop.

Zagranicą i mało ogłoszenia w dzienniku porannym nie zamieszczamy się.

Ogłoszenia i pismenarstwo przyjmują także ogłoszenia od 8-aj rano do 8-aj wiecz. w redakcji i w sprawie od 10-aj do 1-aj i nat.

Niedziela: Zosanna P. Męz.
Poniedziałek: Elżbieta Paryż.
Wtorek: Hipolita Męz.
Środa: Basyljusz Kapł.

+ Wieści z kraju.

Do zarządów powiatowych do obrad nad podziałem dróg w powiecie na klasy itd. w gub. płockiej powołani zostali przez naczelników powiatów:

W pow. mławskim: właściciel wsi Bogurzyn—Mieczysław Nostic-Jackowski, właśc. dóbr Kęczewa—Antoni Białowiejski, właśc. dóbr Kosiny—Stanisław Olszyński, wójt gminy Unierzysz—Franciszek Kurkiewicz, wójt gm. Dębsk—Stefan Kołaczewski i wójt gm. Mława—Józef Wojciecki. W pow. sierpskim: właśc. dóbr Żytowa—Jan-Stanisław Turcki, wł. dóbr Kłoczewa—Zygmunt Bagiński, właśc. dóbr Żukowo-Wawrzeńki—Stanisław Gorzechowski, wójt gm. Boskowo—Tyburski, wójt gm. Bieżeń—Truszczyński, wójt gm. Raciąż—Barański. W pow. płockim: właściciel dóbr Peplowa—Józef Lasocki, wł. dóbr Ciućkowa—Stanisław Bejt, wł. dóbr Dębska—Adam Gorzechowski, wł. dóbr. Karzy—Ludwik Gorzechowski, wł. dóbr. Staroźreby—Stanisław Górecki, wójt gm. Makolin—Franciszek Bogiel, wójt gm. Święcice—Jan Szydłowski, wójt gminy Drobin—Jan Kokoszczyński, wójt gm. Staroźreby—Józef Kowalewski i wójt gm. Ramatówko—Andrzej Bańka.

Notatka prasowa z 1901 roku

W 1906 roku przez cały kraj przetoczyła się fala oporu przeciwko rusyfikacji. Wielu działaczy społecznych i urzędników zostało aresztowanych. Dotyczyło to także gminy Kosiny. Poniżej notatka prasowa z "Kuriera Warszawskiego", 1906 nr 20

KORRESPONDENCJE.

+ Aresztowania w mławskim.

Aresztowania za wprowadzenie języka polskiego do biurowości gminnej odbyły się przez władze powiatowe, przy pomocy wojska, we wszystkich gminach powiatu mławskiego.

W tych dniach aresztowani zostali:

W gminie Mostowo: wójt Piotr Śliwczyński i pisarz gminy Władysław Uciński.

W gminie Ratowo: wójt Franciszek Śliwczyński,

sk, pisarz gminy Jan Koryciński, pełnomocnicy Witold Zaborowski i Władysław Lesman, właściciel majątku Ratowo Józef Konio, mieszkańcy osady Radzanowo: Aleksander Bagiński, Władysław Lesman (syn), Piotr Więckiewicz, Jordan Więckiewicz, Teodor Więckiewicz i Stanisław Sierzputowski.

W gminie Zielona: wójt Władysław Bogacki, pisarz gminy Zygmunt Felczak, pełnomocnik Stanisław Fijałkowski, mieszkańcy osady Kuczbork: Adam Kot i Franciszek Góralski.

W gminie Zieluń: wójt Jan Sobieski, pisarz Stanisław Kruszyński, pełnomocnik Antoni Osiecki i Eugenjusz Sobieski z Zielunia.

W gminie Rozwozin: wójt Franciszek Beksa, pisarz gminy Julian Tyszka, pełnomocnicy Władysław Waśniewski, Franciszek Kruszewski, nauczyciel z Raczyn Stanisław Żółtowski i mieszkańcy wsi Raczyny Adam Kosek i Jan Bartożak.

W gminie Turza: wójt Romuald Załęski, pełnomocnik Tadeusz Rudowski (z Rymoki), nauczyciel z Turzy Chojnacki i mieszkaniec wsi Zawady Andrzej Kanowski.

W gminie Niechłonin: wójt Wacław Jaworski i pełnomocnik Jacenty Tabęcki.

W gminie Kosiny: pełnomocnik Stanisław Olszyński z Kosinek i mieszkańcy wsi Wiśniewo Krzyżewski, Matuszewski (Matusiak) i Rejniak.

W gminie Mława: Aleksander Lenc z Kuklina i Adam Zdunikowski z Wieczfn.

Wszystkich rzeczonych aresztowanych odesłano do więzienia do Płocka.

W Mławie aresztowany Jan Pećko i siedzi w więzieniu w Mławie.

Urzędy gminne opieczętowane, beczynne; książki kasowe i gotówka z kas zabrane przez naczelnika powiatu i komisarza.

№ 58. Dnia 26 marca 1907 roku. — WTOREK. — Dnia 13 marca 1907

58 „Dziennik Wileński” 1—128
codziennie
Biblioteka Uniwersyteckiego
Warszawskiego

PRENUMERATA

w Wilnie dla zamiejscowych poczt

Rocznie 4 rb. Rocznie 6 rb.
Półrocznie 2 rb. Półrocznie 3 rb.
Kwartalnie 1 „ Kwartal. 1 rb. 50 k.
Miesięcznie 35 k. Miesięcznie 50 k.

Za odnośnienie do domu:
rocznie 1 rb. — miesięcznie 10 kop.

ZA GRANICĄ
rocznie 12 rb. — półrocznie 6 rb.
kwartalnie 3 rb. — miesięcznie 1 rb.

Zmiana adresu pocztowego 20 kop.

Numer pojedynczy 3 kop.

DZIENNIK WILEŃSKI
POLITYCZNY, SPOŁECZNY I LITERACKI.

Wychodzi codziennie rano oprócz dni poświęconych.

Redakcja i Administracja: ul. Dominikańska № 17. — Telefonu № 374.

Ogłoszenia zwyczajne za jeden wiersz petitu lub jego miejsce 15 kop.
Reklamy za jeden wiersz petitu lub jego miejsce 30 kop.
Nekrologi za jeden wiersz petitu lub jego miejsce — po treści 30 kop., przed treścią 50 kop.
Ogłoszenia na 1-ej stronie za jeden wiersz garmonitu lub jego miejsce 50 kop.
Nadesłane za jeden wiersz garmonitu lub jego miejsce 1 rb.
Małe ogłoszenia za jeden wyraz petitem 3 kop.
ZAŁĄCZNIKI od tysiąca egzemplarzy 5 rub., oprócz dopłaty pocztowej.

× Odezwa włościan. Włościanie z gminy Kosiny (powiat mławski) w liczbie 26, przesłali do posłów ziemi płockiej i do całego Koła Polskiego odezwę, w której proszą i zalecają dobijać się w Dumie: nadania Polsce autonomiji z sejmem w Warszawie, zniesienia wszelkich stanów wyjątkowych, które krępują prace narodowe i wstrzymują prawa nadane manifestem konstytucyjnym, sprawiedliwego podziału ciężarów podakowych, które w Rosji istnieją daleko mniejsze niż w Król. Polskiem i wyjednania natychmiastowego spolszczenia szkół w Królestwie Polskiem.

Mieszkańcy gminy Kosiny wykazywali się dużą odwagą w walce o język polski w administracji o polską oświatę

Płock, 4/XI. (P.) Na urzędy gminne w Tarzy i Kosinach, w pow. mławskim, dokonano zbrojnych napadów, przyczem zabrano blankiety paszportowe. Dwie osoby ujęto. Znalaziono przy nich rewolwery.

Był to czas licznych zaburzeń i wystąpień wobec władz, „Kurier Polski”, 1907, nr 305, s. 3. Napadu dokonali ludzie okolic Warszawy i Siedlec

Powiat mławski na mapie administracyjnej z 1875 roku

— W gminie Kosiny, w pow. mławskim, ziemi plockiej, z inicjatywy włościan wsi Modła i za staraniem obywatela, p. Olszyńskiego, zostało zawiązane i już zarejestrowane przez władzę Kółko rolnicze p. n. „Kosa”; do zarządu tegoż Kółka na zebraniu 30-go grudnia 1906 roku zostali wybrani pp.: Stanisław Olszyński na prezesa, ks. Brzeski na zastępcę, J. Rejniak na skarbnika, K. Krasieński na sekretarza i ks. Grzybowski, A. Nagacki i J. Rejniak na członków komisji rewizyjnej.

Jednocześnie mieszkańcy gminy propagowali nowoczesną gospodarkę

Ognisko Rodzinne

(przedtem ZŁOTY SZTANDAR).

PISMO TYGODNIOWE DLA WSZYSTKICH

== OŚWIATOWE, GOSPODARCZE, SPOŁECZNE I POLITYCZNE ==

wychodzi w Warszawie.

Adres Redakcyi: Warszawa, ul. Aleja Jerozolimska 72, telefon 307-57.

Listy do Redakcyi.

Wciąż naprzód.

Wioska, w której mieszkam, — Kosiny, leży w pow. mławskim i oddalona jest o 7 wiorst od stacyi kolei Nadwiślańskiej.

Do naszej wioski przychodzą 3 pisma: *Ognisko rodzinne*, *Głos Polski* i *Posiew*. Z tych pism dowiadujemy się, co się dzieje na całym świecie i co słyszeć u nas w kraju.

W ubiegłym roku powstała u nas mleczarnia. Mamy też swój chrześcijański sklepik wiejski,

ale nie wszyscy jeszcze omijają żydków, a spieszą do swoich. Ze smutkiem donieść muszę, że we wsi naszej mieszka żyd, handlujący bydłem.

Sąsiednia wioska Wiśniewo bynajmniej nie śpi pod względem społecznym. Jest tam kółko rolnicze i mleczarnia spółkowa.

W drugiej wiosce sąsiadującej z Kosinami, w Żyromianku przewodzi pracy społecznej ks. Szulborski. Jest tam również kółko rolnicze i od roku mleczarnia udziałowa.

W roku bieżącym został tam założony młyn współdzielczy. Udziały wynoszą po rubli 5, 10, 25 i t. d. Zaczynają też mówić gospodarze o piekarni. Piekarnia przydałaby się bardzo.

Młody czytelnik J. Mańkowski.

List do gazety z marca 1914 roku

Ognisko Rodzinne

PISMO TYGODNIOWE DLA WSZYSTKICH

OŚWIATOWE, GOSPODARCZE, SPOŁECZNE I POLITYCZNE

wychodzi w Warszawie.

Listy do Redakcyi.

Co u nas słysząc?

Kosiny Stare, pow. mławski.

Pragnę najsamprzód donieść o szkołach w naszej gminie Kosiny. Dotychczas mieliśmy 2 szkoły: w Kosinach i w Wojnowce. Niedawno zostało uchwalone, aby liczbę szkół powiększyć o 5 i za-

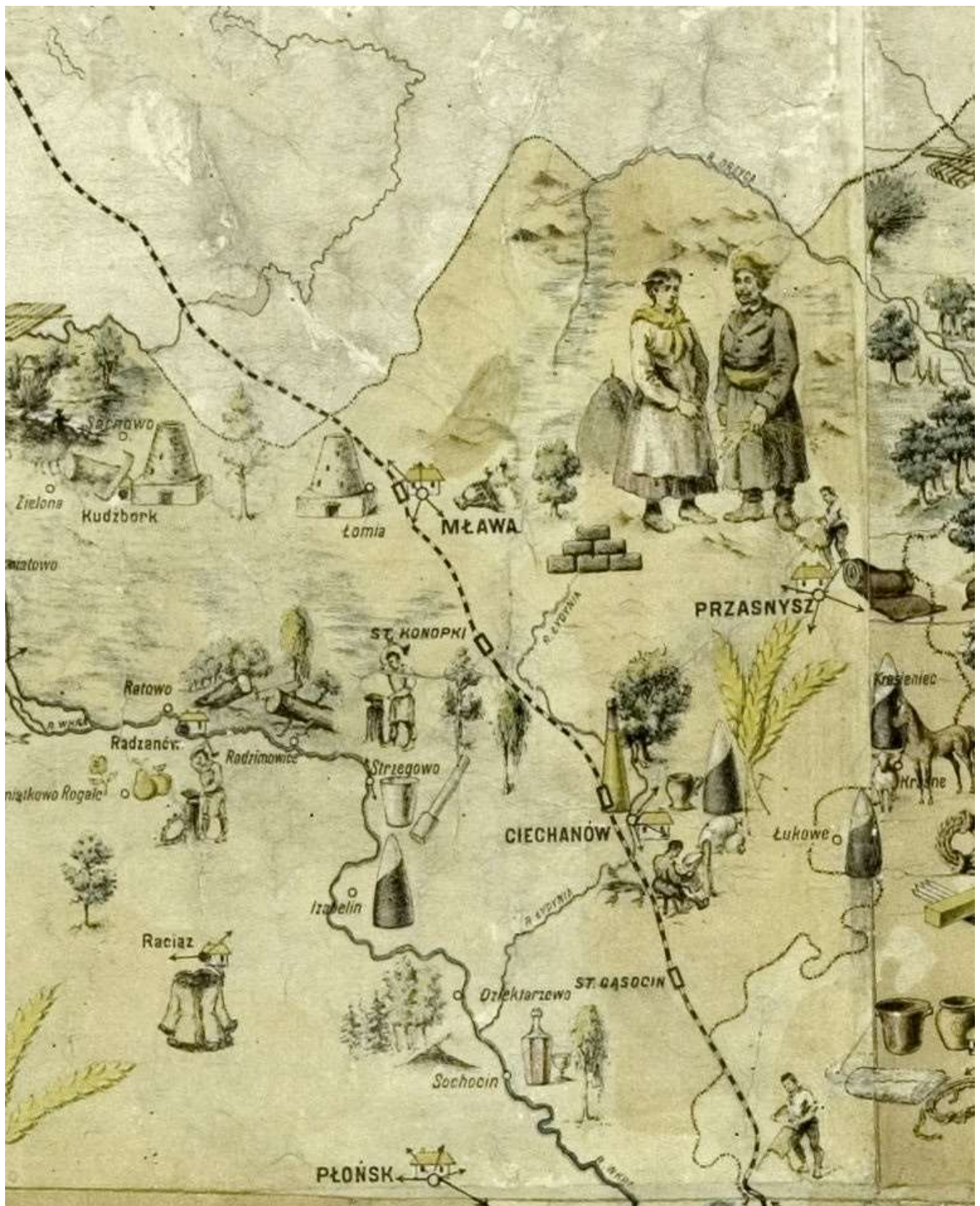
łożyć nowe szkoły: w Wiśniewie, Modle, Otoczni, Podkrajewie i Kosinkach. Razem będziemy posiadali 7 szkół początkowych. Oświata przez to napewno się podniesie w naszej gminie.

Prawdopodobnie zmniejszy się i pijaństwo, które tyle szkód wyrządza. U nas jest karczma w Żurominku i w niej niejeden zostawia ciężko zapracowany grosz, a oprócz tego traci rozum i skłonny jest do popełnienia wszelkich głupstw.

Był u nas taki wypadek. Jednej niedzieli 2 włościan wstąpiło po nabożeństwie do karczmy, tam pili, bawili się, wreszcie udali się w stronę domów. Wypadało im przechodzić przez zagajnik, w którym leśnik urządził sobie schronienie przed deszczem, a w schronieniu zostawił burkę. Naszym podpiłym włościanom przychodzi do głowy myśl, aby podpalić schronienie leśnika. Tak też uczynili, a kiedy ogień zaczął się rozszerzać, a oni widzieli, że to nie żarty, rzucili się do gaszenia ognia. I schronienie i burka spaliła się, a ogień ugaszono.

Dowiedział się o tem dziedzic, więc oni — dalej go przepraszać. Dziedzic im darował, tylko musieli zapłacić parę rubli na kościół, a prócz tego zwrócić leśnikowi za spaloną burkę.

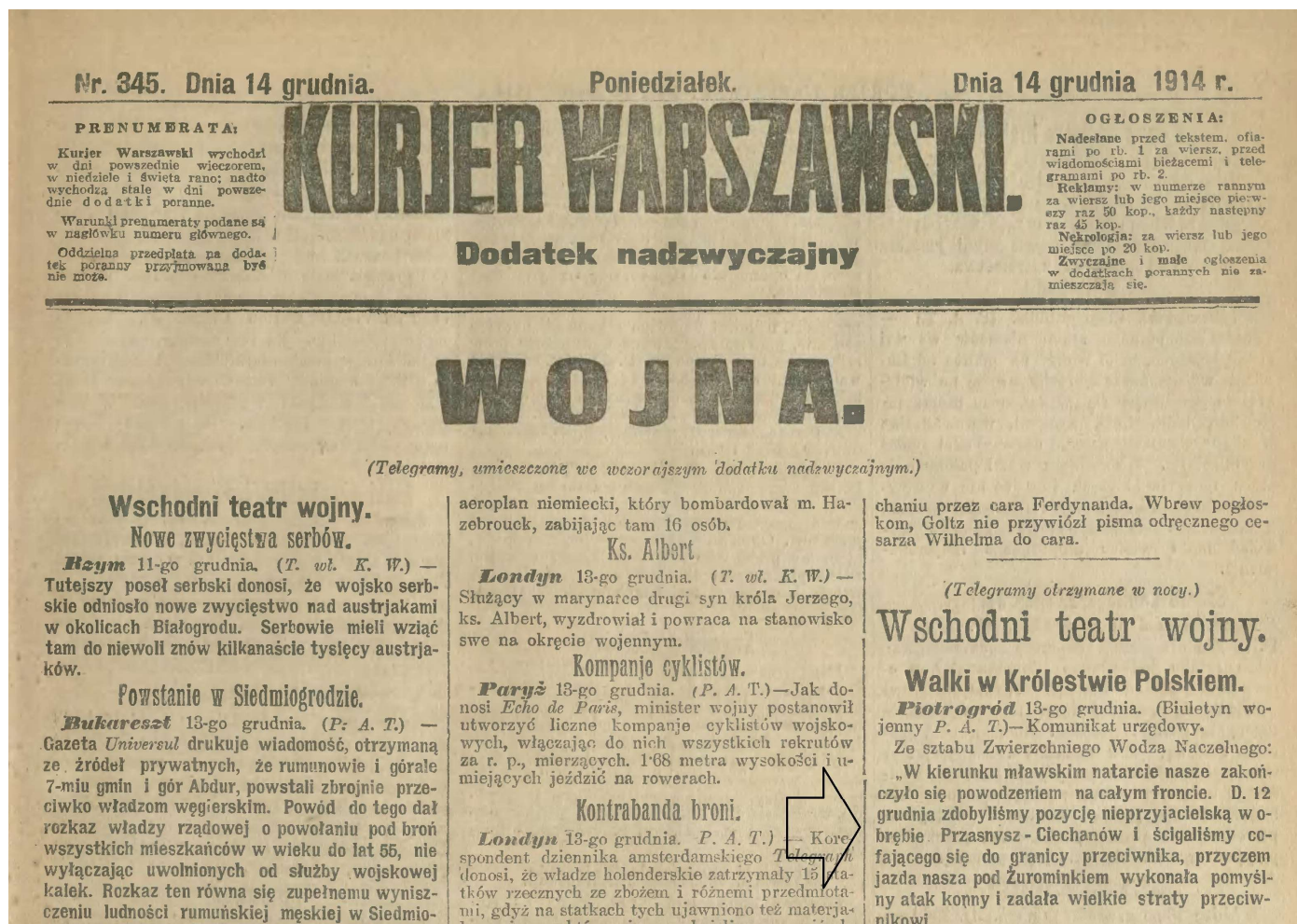
List do gazety z czerwca 1914 roku (tego samego autora)

Mapa poglądowa Królestwa Polskiego z 1884 roku (autor Jadwiga z Zakrzewskich Wójcicka)

I WOJNA ŚWIATOWA

Latem 1914 roku rozpoczęła się I wojna światowa. Wkrótce działania wojenne wkroczyły na terytorium Królestwa Polskiego. Bardzo szybko doszło do walk na obszarze powiatu mławskiego, jako że sąsiadował z Niemcami. Prasa donosiła o walkach w rejonie współczesnej gminy.

Powiat mławski został poddany okupacji niemieckiej. Podlegał Generał-gubernatorowi warszawskiemu.

Rozpoczęła się twarda okupacja. Władze niemieckie zezwoliły jednak na działalność polskiego szkolnictwa. Lata 1916-1918 to czas żywiołowego powstawania polskich małych szkół wiejskich opłacanych przez rodziców.

† Mława.

Wskutek działań wojennych zamarzy w powiecie mławskim wszystkie zrzeszenia, ale tylko na czas pewien.

Najwcześniej rozpoczęły działać nanowo kasy pożyczkowe i sześć z nich już oddawna funkcjonuje normalnie.

Działają też Kółka rolnicze, w liczbie dziesięciu. W lipcu r. b. odbył się nawet w Mławie zjazd członków tych Kółek, na który stawili się 150 gospodarzy.

Gorzej jest ze Stowarzyszeniami współdzielczymi. Co do tych, to na dziesięć, działających przed wojną, odrodziły się dwa tylko.

Sprawy szkolne stoją w pow. mławskim dobrze, zwłaszcza w Mławie, Boguszyńie, Lipowcu, Sarnowie. Ochron, utrzymywanych przez rady opiekuńcze jest w powiecie 22. Kół polskiej Macierzy szkolnej liczy pow. mławski osiem.

W Mławie i w Wólce Mławskiej założono po jednej bibliotece z czytelnią.

Związek katolicki istnieje w Wólce Mławskiej. Ma on tam salę parafialną, bibliotekę, czytelnię pism, Koło śpiewacze i Drużynę teatralną amatorską.

Pism ludowych przychodzi do powiatu mławskiego około 500 egzemplarzy.

Notatka prasowa o rozwoju oświaty w powiecie mławskim, „Kurier Warszawski”,
nr 287

DRUGA RZECZPOSPOLITA

W listopadzie 1918 roku po latach niewoli odrodziło się państwo polskie – Druga Rzeczpospolita. Nowe władze lokalne tworzone w oparciu o dotychczasowe powiaty. Początkowo na ich czele stali komisarze rządowi przysłani przez rząd w Warszawie, następnie starostowie.

W sierpniu 1919 roku podzielono kraj na województwa. Wśród nich także województwo warszawskie wraz z powiatem mławskim i gminą Kosiny. Gmina miała swoją siedzibę w Wiśniewie.

Na terenie byłego Królestwa Polskiego utrzymano w mocy ustawę o samorządzie gminnym z marca 1864 roku, zmodyfikowaną jednak dekretem Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku¹¹. Gmina, podobnie jak wcześniej, pozostała formą samorządu zbiorowego, do którego wchodziły gromady wiejskie, zwane sołectwami. Główną instytucją gminy nadal było zgromadzenie gminne, z tą różnicą, że odtąd mogli w nim uczestniczyć wszyscy pełnoletni obywatele gminy, w tym także kobiety, niezależnie od posiadanego majątku. Zebrania powinny odbywać się raz na kwartał, choć w praktyce zwoływano je w miarę potrzeb, zazwyczaj raz w roku w celu uchwalenia budżetu. Zgromadzenie zajmowało się zarządzaniem majątkiem gminy, zatwierdzaniem budżetu oraz kwestiami dróg, mostów, handlu, ochrony zdrowia i opieki nad ubogimi.

Co roku zgromadzenie gminne uchwalało budżet, a koszty funkcjonowania gminy były pokrywane samodzielnie. Dochody pochodziły z majątku gminy, świadczeń od mieszkańców oraz dodatków do państwowego podatku gruntowego (liczonego od 1 ha), który gmina pobierała.

Nowym organem była rada gminy, wybierana przez zgromadzenie gminne na 3-letnią kadencję. Składała się z 12 członków oraz 6 zastępców, którzy automatycznie obejmowali mandat w przypadku śmierci lub wygaśnięcia mandatu członka rady. Rada gminy przygotowywała wnioski i budżet, zarządzała majątkiem i funduszami gminnymi, kontrolowała urzędników gminnych oraz wójta. Posiedzenia rady odbywały się przynajmniej raz w miesiącu lub częściej, na wniosek co najmniej pięciu członków. Uchwały podejmowano większością głosów, a wyniki działalności rady prezentowano raz

¹¹ Dziennik Praw Państwa Polskiego, 1919, nr 65, poz. 395.

w roku podczas zebrania gminnego. Wybory do rad gminnych zarządzał starosta, który również miał prawo rozwiązać radę i zarządzić nowe wybory w przypadku jej słabej działalności.

Na czele rady gminy stał wójt, wybierany przez zgromadzenie gminne. Wójtowie i sołtysi pełnili jednocześnie funkcje państwowe oraz reprezentowali władzę samorządową. Starosta powiatowy nadzorował wybory wójtów, radnych i sołtysów, zatwierdzał ich wybór i odbierał od nich przysięgę. Zebranie gminne wybierało dwóch kandydatów na wójta, a starosta zazwyczaj mianował pierwszego na liście. W przypadku odrzucenia jednego z kandydatów przeprowadzano ponowne wybory. Taki system umożliwiał staroście znaczący wpływ na obsadę stanowiska wójta. Wójt reprezentował gminę na zewnątrz, zawierał umowy w jej imieniu, a dokumenty finansowe wymagały jego podpisu oraz dwóch radnych.

Wójt miał do dyspozycji aparat urzędniczy, na czele którego stał sekretarz gminy, zwany także pisarzem gminnym. Urząd gminy składał się również z dwóch pomocników sekretarza oraz woźnego. Sekretarz często mieszkał na koszt gminy i czasem posiadał niewielki kawałek gruntu gminnego do własnego użytku. W czasach II RP pisarzy gminnych często przenoszono z jednej gminy do drugiej, preferując osoby z zewnątrz, które nie miały rodzinnych powiązań na terenie gminy. Wójtowie i pisarze gminni stanowili lokalną elitę, często zakładając ochotnicze straże pożarne czy spółdzielnie mleczarskie.

Gromady wiejskie, stanowiące wspólnoty samorządowe jednej wsi, nie obejmowały obszarów dworskich, co czyniło je instytucjami stanowymi. Organami gromady były zebranie wiejskie oraz sołtys. Zebranie wiejskie decydowało o wspólnotach gruntowych, ustalało podatki, podejmowało decyzje o remontach dróg oraz sprawowało opiekę społeczną. Sołtys, wybierany na 3-letnią kadencję, przewodniczył gromadzie. Jego zastępcą był podsołtys, również wybierany przez zebranie. Wybory te nadzorował starosta powiatowy, który także odbierał przysięgę od nowo wybranego sołtysa.

Miasta, Gminy, Miejscowości	Charakter miejscowości	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)									Podano narodowość				
		z przezn. mieszkalne	inne za- mieszkałe	Ogół- łem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania						polską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą
							rzymско- katolick.	ewange- lickiego	innego chrześc.	mojże- szowego	innego	niewia- domego					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
3. Gm. Kosiny		340	3	2 876	1 373	1 503	2 873	—	3 ^a	—	—	—	2 873	—	—	3 ^c	—
1. Kosinki Bartosowe	folw.	3	—	77	37	40	77	—	—	—	—	—	77	—	—	—	—
2. Kosiny Bartosowe	wieś	22	—	174	86	88	174	—	—	—	—	—	174	—	—	—	—
3. Kosiny Kapieczne	folw.	4	—	90	40	50	90	—	—	—	—	—	90	—	—	—	—
4. Kosiny Kapieczne	wieś	21	—	139	65	74	139	—	—	—	—	—	139	—	—	—	—
5. Kosiny Stare	folw.	4	—	114	54	60	114	—	—	—	—	—	114	—	—	—	—
6. Kosiny Stare	wieś	45	—	290	138	152	290	—	—	—	—	—	290	—	—	—	—
7. Łazy	folw.	2	—	20	11	9	20	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—
8. Modła	wieś	46	—	371	176	195	371	—	—	—	—	—	371	—	—	—	—
9. Otocznia Nowa	wieś	22	—	141	72	69	141	—	—	—	—	—	141	—	—	—	—
10. Otocznia Stara	folw.	4	—	97	46	51	97	—	—	—	—	—	97	—	—	—	—
11. Otocznia Stara	wieś	12	3	81	35	46	81	—	—	—	—	—	81	—	—	—	—
12. Podkrajewo	folw.	7	—	104	45	59	102	—	2	—	—	—	102	—	—	2	—
13. Podkrajewo	wieś	56	—	424	195	229	424	—	—	—	—	—	424	—	—	—	—
14. Wiśniewko	wieś	12	—	95	45	50	95	—	—	—	—	—	95	—	—	—	—
15. Wiśniewo	folw.	7	—	109	56	53	108	—	1	—	—	—	108	—	—	1	—
16. Wiśniewo	wieś	41	—	348	166	182	348	—	—	—	—	—	348	—	—	—	—
17. Wojnówka	wieś	28	—	173	92	81	173	—	—	—	—	—	173	—	—	—	—
18. Żarnówka	wieś	4	—	29	14	15	29	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—

Spis powszechny z 1921 roku, *Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*,
nakładem GUS, Warszawa 1925, województwo warszawskie

Gmina Kosiny na mapie administracyjnej z 1933 roku

Miasta Gminy wiejskie Villes Communes rurales	Po- wier- chnia ogól- na Super- ficie géné- rale	Powierzchnia użytków rolnych Superficie des terres en utilisation agricole		Liczba bu- dynków mieszkalnych Nombre de bâtiments d'habitation		Liczba ludności obecnej Nombre de la population présente	
		ogó- łem total	w tem grun- tów ornych dont terres ara- bles	30.IX 1921	9.XII 1931	30.IX 1921	9.XII 1931
km²							

Gminy wiejskie Communes rurales							
Dąbrowa . . .	105,3	91,3	54,3	747	680	4 977	5 536
Dębsk . . .	118,5	102,2	83,2	572	929	4 855	6 200
Kosiny . . .	54,5	48,6	35,7	340	372	2 876	3 184
Mława . . .	121,0	110,1	77,5	705	855	5 558	6 458
Mostowo . . .	108,5	92,7	47,4	661	865	5 715	6 310
Niechłonin . .	65,5	92%	74%	558	521	3 779	4 365
Ratowo . . .	88,0	65,0	46,4	593	612	4 826	5 208
Rozwozin . . .	134,5	88%	70%	810	1 165	6 549	7 813
Stupsk . . .	113,9	99,9	78,6	626	805	5 491	6 742
Szczepkowo .	98,6	80,4	62,0	507	524	4 335	4 998
Turza . . .	138,4	111,0	74,6	933	1 183	6 610	8 060
Unierzyż . . .	100,5	74,7	51,4	619	723	5 379	6 051
Zielona . . .	113,5	101,4	79,3	697	768	5 858	6 715
Zieluń . . .	99,3	75,9	62,0	622	835	5 049	5 888

Spis powszechny z 1931 roku, *Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, ludność i budynki, województwa centralne, Warszawa 1933*

Na Górny Śląsk. Ofiary zebrane w mieście Mławie i powiecie mławskim przez Komitet Obywatelski Obrony Państwa: Zebrano od gości na wieczore Sylwestrowskim w „Lutni“ 4306 m., od uczestników wiecu w dniu 2 stycznia 2413 m., Książ Kukuła zebrane na tacę w kościele w Wyszynach 1700 m. Mieszkańcy wsi: Szronki 318 m., Gruszki 875 m., Nowej-wsi 861 m., Łązka 962 m., Jabłonowa 3 ruble papierowe i 1507 m., Zalesia 522 m., Sarnowa 2064 m., Gnojanka 138 m., Gnojna 576 m., Niechłonia 2337 m. i Stzałkowa 1173 m. Zize-szenie nauczycieli szkół powszednich 16640 m. Mieszkańcy wsi: Drogiszki 3218 m. 50 f., Żurominka 9000 m. P. Floryński 500 m. Mieszkańcy wsi: Kosin-Starych 4245 m. 50 f., Dąbka 1119 m., Zdrowców 630 m. Wysłaniec urzędu ministra od opieki społecznej 3445 m., pracownicy stowarzyszenia rolniczego 610 m. Mieszkańcy wsi: Otczni, Nowej i Żarnówka 1027 m., Modły 910 m., Kosiuk-Kapiecznych 912 m., Podkrajewa 1134 m., Wiśniewka, Wojnowki i Łazów 1510 m., Wiśniewa 1097 m. Zebrane w mieście Mławie 37838 m. 90 f. i srebrem 5 rubli 50 kop. i 2 m. srebr. Mieszkańcy wsi: Chmielewa 1567 m., Chmielewa-Malego 860 m. Książ probosz. Suski zebrane w parafji Wieczni 5000 m., dzieci ze szkoły we wsi Drogiszce 242 m., mieszkańcy gminy Szczepkowa 6328 m., zebrane na przedmieściu Wólce 7143 m., pracownicy kolejowi XI dystansu warszaw. dyrekcji 6750 m. 35 f., Adam Czarnowski 1000 m., mieszkańcy wsi Stupska 1890 m., z parafji Lipowca 4048 m. 50 f., mieszkańcy wsi Wyszyn 1094 m., Mieczysław Majewski 500 m., Stefan Bagieński 1000 m., Marceł Polkowski 200 m., Stanisław Laskowski 100 m. Mieszkańcy wsi: Krępy 925 m., Petrykós 1440 m. Urzędnicy starostwa mławskiego 2250 m.; mieszkańcy wsi Brudnic i Bądyna-Rudy 2048 m. 50 f.; Bronisław Kosiński 1000 m., dzieci ze szkoły w Raczynie 238 m., dzieci ze szkoły Nr. 5 w Mławie 478 m. 40 f., wychowawcy seminarjum nauczycielskiego 324 m. 50 f., preparanda nauczycielska 796 m., dzieci ze szkoły kolejowej na Wólce 1689 m., zebrane przez członków towarzystwa „Lutni“ 4500 m., Władysław Witkowski 100 m. Razem 157.521 m. 65 f., 2 m. niem. srebrem, 3 r. w papierkach i 5 r. 50 k. srebrem

W 1921 roku cały kraj składał się na pomoc dla Śląska, który walczył o przyłączenie do państwa polskiego, powyżej notatka z „Gazety Świątecznej”, 1921 nr 2090. Są także wykazane datki z wsi z terenu współczesnej gminy

GAZETA

URZĘDOWA

PRENUMERATA:

rocznie 80 Mk.
półrocznie 15 Mk.
kwartalnie 7,50.

WYDZIAŁU POWIATOWEGO
POWIATU MŁAWSKIEGO.

Cena pojedyn. numeru 60 f.
Cena ogłoszeń za wiersz dro-
bn. pisma (petitt) po teście
1 marka.

Wychodzi raz na tydzień we wtorki.

TREŚĆ NUMERU: I. Dział urzędowy: 1) Rozporządzenie Ministra Aprowizacji i Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych w przedmiocie przymusowego wykupu żyta, pszenicy, jęczmienia, owsa i przetworów tych zbóż. 2) Obwieszczenie w sprawie wnoszenia przez właścicieli większej i mniejszej własności rolnej rekursów do Komisji Kontyngentowej. 3) Protokół posiedzenia Sejmiku Powiatowego z dnia 6 lutego 1920 r. 4) Wezwanie do inwalidów. 5) Ogłoszenie o ustąpieniu posła z listy 9 ks. Edmunda Bieńkowskiego i wstąpieniu na jego miejsce kandydata z listy 8 jako listy związkowej, Michała Nasierowskiego. 6) Ogłoszenie o zgubieniu kwitów i ogłoszenie o sprzedaży gospodarstwa.

DZIAŁ URZĘDOWY.

1.

ROZPORZĄDZENIE

Ministra Aprowizacji i Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych w przedmiocie przymusowego wykupu żyta, pszenicy, jęczmienia, owsa i przetworów tych zbóż.

Na zasadzie art. 1 „ustawy z dnia 23 stycznia 1920 r. w sprawie zmiany art. 3 ustawy z dnia 18 listopada 1919 r. „o obrocie ziemiopłodami w roku gospodarczym 1919/20“ (Dz. Ustaw R. P. Nr. 6, poz. 40) i art. 4, 9 i 10 ustawy z dnia 18 listopada (Dz. Ustaw R. P. Nr. 89, poz. 485) zarządza się co następuje:

Art. 1. Wszelkie nadwyżki żyta, pszenicy, jęczmienia i owsa, które pozostaną u producentów, posiadających gospodarstwa powyżej 40 morgów ziemi ornej, po dokonaniu świadczeń na rzecz Państwa stosownie do ustaw o obrocie ziemiopłodami w roku gospodarczym 1919/20 z dnia 29 lipca (Dz. Ustaw R. P. Nr. 64, poz. 381) i 18 listopada (Dz. Ustaw R. P. Nr. 89, poz. 485) i po zaspokojeniu niezbędnych własnych potrzeb spożywczych, gospodarczych i siewnych podlegają przymusowemu wykupowi przez Państwo po cenach, wskazanych w art. 4 niniejszego rozporządzenia i winny być w tym celu dostarczone przez producenta do magazynów państwowych najpóźniej do dnia 1-go kwietnia 1920 r., lub wcześniej stosownie do oznaczonego przez odnośne władze terminu.

Dostarczaniu przez producentów podlegają również nadwyżki zbóż, sprzedane względnie zakontraktowane przed ogłoszeniem niniejszego rozporządzenia,

osobom trzecim, o ile nie zostały jeszcze nabywcom dostarczone, lub przez nich zabrane.

Przymusowemu wykupowi podlegają również: żyto, pszenica, jęczmień i owies, a także przetwory tych zbóż, znajdujące się w ilościach ponad 5 cetr. metr. u handlujących, którzy nie zostali do tego upoważnieni przez Ministerstwo Aprowizacji, na przedstawienie miejscowych Komisji Aprowizacyjnych i u wszystkich nieproducentów i producentów zamieszkałych w miastach, o ile ilość ich przekracza 60 klgr. przetworów zbożowych, lub 80 klgr. zboża na osobę. Owe nadwyżki zboża lub jego przetworów winny być do dnia 1-go marca 1920 roku dostarczone do magazynów państwowych.

Art. 2. Wytwórcy rolni, posiadający gospodarstwa o obszarze powyżej 40 morg. ziemi ornej winni do dnia 1 marca 1920 r. nadesłać do Starostwa opatrzoną własnoręcznym podpisem deklarację, wskazującą ilość wszystkich posiadanych ziemiopłodów i przypuszczalny ich rozchód na pokrycie kontyngentu i niezbędnych własnych potrzeb spożywczych, gospodarczych i siewnych, oraz ewentualną nadwyżkę posiadanego żyta, pszenicy, jęczmienia i owsa. Deklaracja ta winna zawierać dane, jakie ilości ziemiopłodów podlegających przymusowemu wykupowi, na mocy niniejszego rozporządzenia, zostały przez producentów dostarczone osobom trzecim lub zostały przez nie zakontraktowane, z wymienieniem imienia, nazwiska, adresu nabywcy i terminu dostawy. Dotyczy się to również zakwalifikowanych i zakontraktowanych zbóż siewnych.

Wszyscy handlujący, którzy posiadają więcej niż 5 cetr. mtr. zboża lub jego przetworów, a nie zostali do tego upoważnieni przez Ministerstwo Aprowizacji na przedstawienie miejscowych Komisji

PROTOKUŁ

uroczystego posiedzenia Sejmiku Powiatowego w Mławie, odbytego w dniu 6 lutego 1920 r. przy współudziale Rady Miejskiej i przedstawicieli miejscowych korporacji i instytucji społecznych, w celu zadokumentowania radosnej chwili objęcia przez władze Rzeczypospolitej Polskiej ziem byłego zaboru pruskiego — prastarej Wielkopolski i dzielnicy Pomorskiej, oraz upamiętnienia, że zbliża się dzień, w którym wojska polskie dotrą do morza Bałtyckiego i zatkną nad jego brzegami sztandar Polski.

O B E C N I:

Starosta Mławski, p. Julian Czałbowski, jako przewodniczący.

C Z Ł O N K O W I E S E J M I K U:

1. Biernacki Karol—Chojnowo, gm. Zielona.	14. Lewandowski Franciszek—Mostowo, gminy Mostowo.
2. Cieszewski Stanisław—Kuskowo-Kmiecie, gm. Unierzyż.	15. Lewandowski Józef—Staroguby, gm. Ratowo.
3. Krajewski Stefan—Unieszki-Zawadzkie, gm. Mława.	16. Lewandowski Józef—Wiśniewo, gm. Kosiny.
4. Łazowy Eugenjusz—Szczepkowo-Zalesie, gm. Szczepkowo.	17. Mazur Kazimierz—Doziny, gm. Dąbrowa.
5. Makomaski Władysław—Krepa, gm. Turza.	18. Nagucki Aleksander—Modła, gm. Kosiny.
6. Makomaski Zygmunt—Sirzałkowo, gm. Stupsk.	19. Olszewski Józef—Cierpigorz, gm. Zielona.
7. Roman Aleksander—Papiówek, gm. Mława.	20. Purzycki Boleław—Żmijewo-Gaje, gm. Stupsk.
8. Reinhard Karol—Szydiówek, gm. Dębsk.	21. Strzelecki Stanisław—Zgliczyn-Witowy, gm. Ratowo.
9. Bielski Leonard—Kowalewo, gm. Dąbrowa.	22. Taporowski Józef—Gruszka, gm. Niechłonin.
10. Balcerzak Jan—Dobrowola, gm. Turza.	23. Zębrzusi Maksym—Miecznikowo-Golebie, gm. Szczepkowo.
11. Chądzyński Ludwik—Wola-Kanigowska, gm. Unierzyż.	24. Dramiński Czesław—sędzia Sądu Okręgowego w Mławie.
12. Figurski Franciszek—Przechód, gm. Mostowo.	25. Wierzbicki Grzegorz—adw. przys. w Mławie.
13. Konarzewski Franciszek—Łązek, gm. Niechłonin.	26. Ks. Maron Władysław, prob. parafji Szydłowo.

Poza członkami Sejmiku:

Burmistrz miasta Mławy, p. Antoni Moszczyński wraz z członkami Rady Miejskiej oraz szeregiem osób, reprezentujących miejscowe korporacje i instytucje społeczne.

Z członków Sejmiku nie przybyli na posiedzenie i przyczyn swej nieobecności piśmiennie nie uzasadnili następujący członkowie:

Władysław Budzich z Brudnic, gm. Rozwozin; Adam Czajkowski z Raczyn, gm. Rozwozin; Feliks Głuszek, z Wawrowa, gm. Zieluń i Józef Nowakowski z Zielunia, gm. Zieluń. Również nie przybył na posiedzenie członek p. Józef Włodek z powodu przetranslokowania go do Grudziądza na stanowisko burmistrza.

Przewodniczący, Starosta Mławski — p. Julian Czałbowski, zagaiwszy posiedzenie Sejmiku o godzinie 12 min. 45 po poł., w dłuższym i gorącym przemówieniu, charakteryzuje zebrany doniosłość dzisiejszej uroczystości podkreślając w końcu, iż wypadki chwili obecnej są bodaj najważniejszym momentem historycznym w okresie odradzania się Państwa Polskiego, albowiem w momencie tym spełniają się wyroki sprawiedliwości dziejowej i Naród Polski wchodzi w swe nieprzedawnione odwieczne prawa do morza Bałtyckiego. Przemówienie swe przewodniczący zakończył okrzykiem: „Niech żyje wolna zjednoczona Polska!“ Wszyscy obecni, powstawszy z miejsc, wzniesli okrzyk: „Niech żyje!“

Następnie przewodniczący wzywa obecnych, aby przez powstanie z miejsc, oddali cześć pamięci poległych żołnierzy polskich, którzy swe młode życie złożyli w ofierze Ojczyźnie.

Obecni, powstawszy z miejsc, wzniesli okrzyk: „Cześć im!“

W końcu, przewodniczący, pragnąc wyrazić hołd należny walczącym w obronie Ojczyzny bohaterom armji polskiej, wznosi okrzyk: „Niech żyje armja polska!“

Wszyscy obecni: „Niech żyje!“

Następnie przewodniczący udziela głosu burmistrzowi miasta Mławy, p. A. Moszczyńskiemu, który również w krótkich, lecz gorących słowach, wyraża doniosłość chwili obecnej i w zakończeniu swego przemówienia składa obecnemu przedstawicielowi 49 pułku Strzelców Kresowych, p. pułkownikowi Korewo wyrazy czci i miłości, jaką całe społeczeństwo żywi dla armji polskiej, wznosząc jednocześnie okrzyk: „Niech żyje armja polska!“

Wszyscy obecni: „Niech żyje!“

Po przemówieniu p. burmistrza, przewodniczący oznajmia obecnym, iż akt uroczystości dzisiejszej został ukończony i Sejmik przejdzie do obrad nad sprawami, objętymi porządkiem dziennym.

Publikacja urzędowa powiatu mławskiego z 1920 roku

WIŚNIEWO.

Wieś, siedziba urzędu gminy Kosiny (do gm. Kosiny przynależ.: Modła, Podkrajewo, Wojnówka), pow. Mława, sąd pok. i sąd okręg. Mława, 348 mieszk. ☼ ×(5 km) Wyszy-ny ☼ ☼ ☼ Mława.	V-ge, siège de l'office communal de Kosiny (dont font partie: Modła, Podkrajewo, Wojnówka), distr. de Mława, just. de paix et trib. d'arr-t Mława, 348 habit. ☼ ×(5 km) Wyszy-ny ☼ ☼ ☼ Mława.
---	--

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Goszczyński Stan. (P.381) — Kawiecka Joan. (Kosiny Bartosowe 323) — Lobert Zygm. 421) — Majewski Ant. (Łazy 114) — Olszyńska Hel. (Kosiny Kapiczne 305) — Strumillo Marc. (Kosiny Stare 295).

Rollodzieje (charrons): Świecznik J.

Kooperatywy (coopératives): ×Kółko Rolnicze „Snop” (Kosiny Stare).

Kowale (forgerons): Chrzanowski B. — Dziubiński T. — Jakubowski Cz. — Kuciński P. — Milewski A. — Ulatowski (Kosinki Bartosowe).

Murarze (maçons): Laskowski J (M.).

Rzeźnicy (bouchers): Wróblewski W. (M.).

Spółwocze art. (comestibles): ×Bartkowski S. (Wojn.) — ×Gołębczyk R. (P.) — ×Laskowska A. (M.) — Ostrowska Wł. (M.) — ×Rejniak J. — Wróblewski W. (M.).

Stolarze (menuisiers): Gołucki F. — Józefski E. — Lubiejewski F. (M.).

Torf — eksploatacja (exploitation de tourbières): Goszczycki S. (P.).

Wiatraki (moulins à vent): Pia-secki S. (M.).

Księga Adresowa Polski z 1929 roku – wykaz lokalnych przedsiębiorców¹²

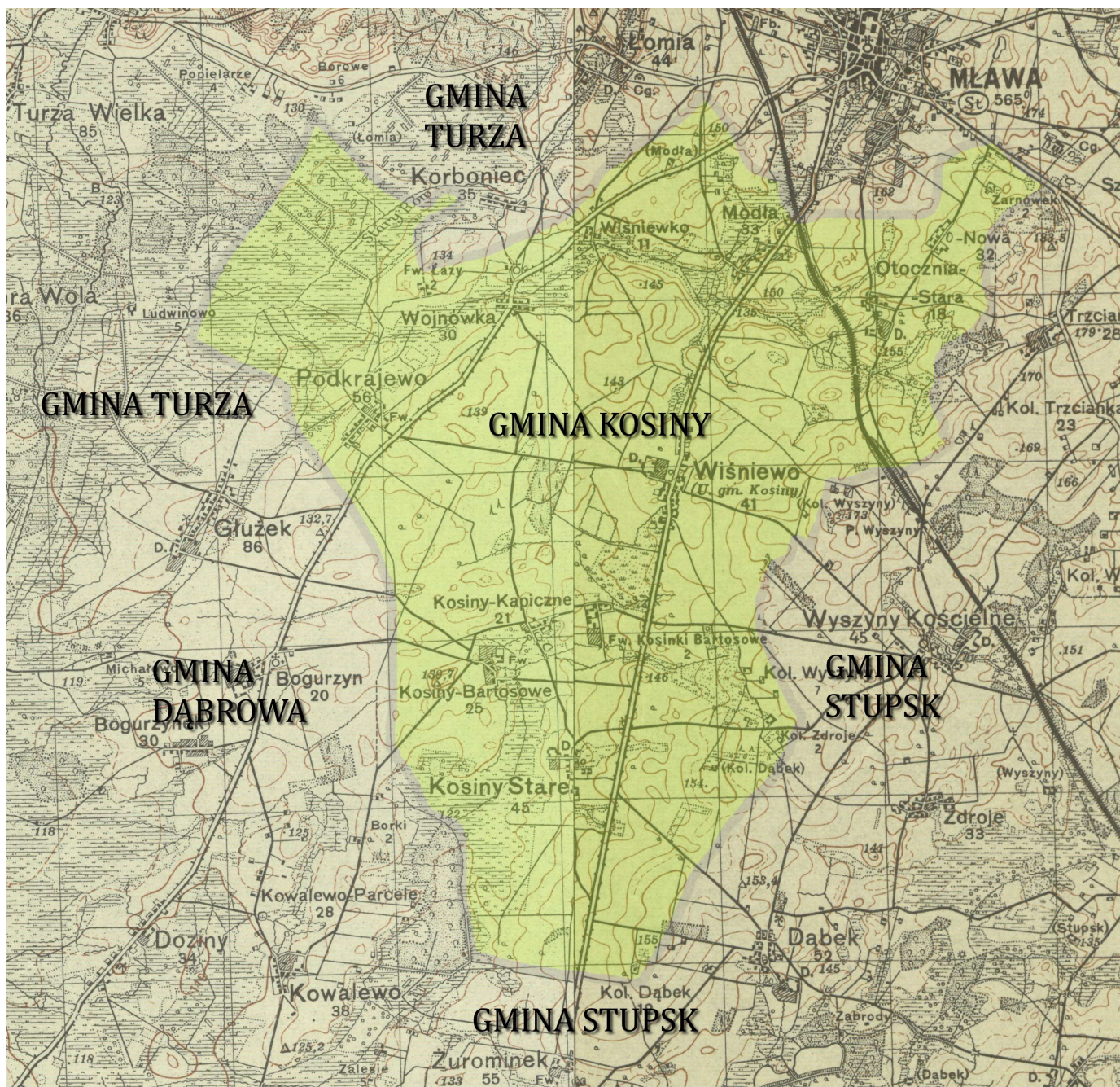
¹² Księga Adresowa Polski (wraz z W.M. Gdańskiem); dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa, Warszawa 1929.

SIEDZIBA SZKOŁY		CHARAKTER			ORGANIZACJA			L O K A L		NAUCZYCIELE, UCZNIOWIE				
Nr. porz.	MIASTO—Ulica i Nr. domu GMINA—Miejscowość	RO- DZAJ	ze względu na:			Sto- pień ple- tów nau- ucz- nicz.	Kom- ple- tów nau- ucz- nicz.	Eta- pów nau- ucz- nicz.	Go- dzin nau- ucz- nicz.	m ² pow. użyt- k. w budynkach		Sal- lek- cyj- nych	Naucz- li- (w tem ucz- niów ≥ 30g. tyg.)	Ucz- niów
			tytuł	pleć	j ę z y k					włas- ności	ucz- niów			
[15].	KOSIŃY: [Kosiny Stare]	powsz.	Pb.	k.	p.	1-kl.	2.	1.	34	53	-	1	1(1)	103
16.	Modla	powsz.	Pb.	k.	p.	1-kl.	2.	1.	34	-	33	1	1(1)	54
17.	Otocznia Nowa	powsz.	Pb.	k.	p.	1-kl.	2.	1.	34	-	27	1	1(1)	62
18.	Podkrajewo	powsz.	Pb.	k.	p.	1-kl.	2.	1.	30	-	25	1	1(1)	47
19.	Wiśniewo	powsz.	Pb.	k.	p.	1-kl.	2.	1.	34	-	38	1	1(1)	65
20.	Wojnowka	powsz.	Pb.	k.	p.	2-kl.	4.	2.	68	124	-	2	2(2)	127

Szkoły Rzeczypospolitej Polskiej w roku szkolnym 1930/1931, Warszawa 1933

Typowa szkoła okresu międzywojennego

Gmina Kosiny w latach 30. XX wieku – opracowanie Leszek Zugaj

Gmina Kosiny, powiat mławski

Przy traktach Mława — Płock w oddaleniu 6 km. od Mławy, leży gmina Kosiny. Siedzibą urzędu gminnego jest wieś Wiśniewo. Gmina obejmuje 5.505 ha obszaru i liczy około 4.000 mieszkańców. Gleba żytnio-kartoflana.

Na terenie gminy istnieje 6 szkół powszechnych, z których połowa mieści się w budynkach własnych, a pozostałe w wynajętych. Naogół stan szkolnictwa jest dobry. Dozór szkolny, którego prezesem jest p. Aleksander Nagórski, a sekretarzem p. Wiktor Korniszewski — przejawia żywą działalność, dbając troskliwie o potrzeby szkół.

Przez teren gminy biegną 2 szosy; gminne drogi gruntowe znajdują się w stanie średnim i są rok rocznie przez gminę remontowane. W ostatnich latach gmina przeprowadziła na trzech drogach gruntowny remont.

W dziale opiek i społecznej gmina wypłaca 7 osobom zapomogi stałe i pokrywa koszty leczenia.

Na terenie gminy istnieje jedna dobrze zorganizowana i wyekwipowana straż pożarna w Wiśniewie, której prezesem jest p. Wł. Podlewski, naczelnikiem zaś p. Józef Podlewski. Ze względu na bliskość Mławy, nie zachodzi potrzeba organizowania więcej straży.

Przysposobienie wojskowe posiada w gminie 4 oddziały; poza tem istnieje tam koło młodzieży wiejskiej i 6 kółek rolniczych. Wójtem gminy jest p. Franciszek Burcz, miejscowy gospodarz. Urząd wójta piastuje od 1917 r.

Sekretarzem gminy jest p. Albin Rejniak, ur. w 1893 r. w tu-tejszej gminie. Pracę w samorządzie rozpoczął w 1912 r. w gminie Kosiny, a w marcu 1920 r. objął stanowisko sekretarza.

Opis gminy Kosiny z 1932 roku, „Pracownik Samorządowy”, 1932 nr 23/24

8

UWAGA!

Niniejszem mam zaszczyt
zawiadomić

iz

został otworzony
we wsi KOSINY

SKŁAD WYMIANY

zboża na mąkę i otręby
i skup zboża

WARUNKI BARDZO SOLIDNE!

Proszę przyjść i przekonać się.

Z poważaniem:

D. Bursztyn

Nakł. D. Bursztyn, w Kosinie.

Druk. „Grafika” Mława.

Drukarnia „GRAFIKA”
w Mławie

Exemplarz obowiązkowy

Data 13/II 1938

Reklama z czasów przedwojennych

W 1933 roku wprowadzono istotne zmiany w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Nowa ustawa gminna z 23 marca 1933 roku¹³ zniósła zgromadzenie gminne, czyli zebranie ogółu mieszkańców gminy. Uprawnienia tego organu przekazano częściowo radzie gminnej, jednakże nowe przepisy ograniczyły kompetencje rady. Radnych wybierało kolegium złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów oraz podsołtysów. Wprowadzono również cenzus wieku: prawa wyborcze czynne przysługiwały osobom od 25. roku życia (wcześniej od 21 lat), a bierne – od 30. roku życia (wcześniej od 25 lat). W gminach liczących do 5000 mieszkańców wybierano 12 radnych na 5-letnią kadencję. Nowością w ustroju gminnym było utworzenie zarządu gminy, który przejął część kompetencji dawnej rady. Zarząd gminy, na którego czele stał wójt i jego zastępca (podwójci), składał się dodatkowo z dwóch lub trzech ławników. Zarząd pełnił codzienną władzę w gminie, przygotowywał projekty budżetu, regulaminy i instrukcje dla urzędu oraz podejmował decyzje o wydatkach. Wójt i członkowie zarządu byli wybierani przez radę gminy w tajnym głosowaniu na 5-letnią kadencję.

Sekretarz, stojący na czele urzędu gminy jako jedyny musiał posiadać odpowiednie kwalifikacje. Był mianowany i odwoływany przez starostę powiatowego. Jego zadaniem było protokołowanie posiedzeń rady gminy oraz pełnienie funkcji doradczej. Sekretarz kierował pracą urzędu gminy, natomiast wójt sprawował nadzór nad całą gminą oraz aparatem urzędniczym. Miał prawo reprezentowania gminy na zewnątrz, podpisywania umów, a także wykonywania zadań zleconych przez rząd. Wójt działał jednoosobowo, odpowiadając osobiście za swoje decyzje. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta, który miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy w razie naruszenia prawa.

Namiastką zniesionego zgromadzenia gminnego było zebranie gromadzkie, które wprowadzono wraz z nowym podziałem gmin na gromady wiejskie, obejmujące jedną lub kilka wsi. Podział ten ogłaszano w Dzienniku Urzędowym Województwa. Zebranie gromadzkie, pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa), podejmowało uchwały dotyczące gromady oraz wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnią kadencję. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie gromadzkie wybierało również radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30.

¹³ Dz.U. nr 35, z dnia 13 maja 1933 roku, poz. 294.

Sołtys oraz jego zastępca pełnili funkcje wykonawcze w gromadzie. Gromada wiejska od tej pory dysponowała własnym budżetem, a wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec gminy, wybrany na sołtysa lub podsołtysa, miał obowiązek pełnienia funkcji przez całą kadencję. Przysięgę służbową składano przed starostą. Do obowiązków sołtysa należało zarządzanie gromadą, kierowanie jej majątkiem, reprezentowanie na zewnątrz oraz przewodniczenie zebraniom. Sołtys odpowiadał także za bezpieczeństwo i porządek publiczny, przestrzeganie przepisów, doręczanie pism sądowych oraz realizację zadań związanych z poborem do wojska.

Zgodnie z nowymi przepisami gmina musiała zostać podzielona na gromady wiejskie, będące odpowiednikami dawnych sołectw.

GMINA KOSINY zostaje podzielona na następujące gromady:

- 1) KOSINY - BARTOSOWE (w. Kosiny-Bartosowe, f. Kosiny-Bartosowe).
- 2) KOSINY - KAPICZNE (w. Kosiny Kapiczne, f. Kosiny - Kapiczne).
- 3) KOSINY - STARE (w. Kosiny - Stare, f. Kosiny - Stare).
- 4) MODŁA (w. Modła).
- 5) OTOCZNIA - NOWA (w. Otocznia-Nowa, w. Żarnówka).
- 6) OTOCZNIA - STARA (w. Otocznia-Stara, f. Otocznia-Stara).
- 7) PODKRAJEWO (w. Podkrajewo, f. Podkrajewo).
- 8) WIŚNIEWKO (Wiśniewko).
- 9) WIŚNIEWO (w. Wiśniewo, f. Wiśniewo).
- 10) WOJNÓWKA (w. Wojnówka, f. Łazy).

Podział gminy Kosiny na gromady-sołectwa, Warszawski Dziennik

Urzędowy, 1933 nr 14 poz. 136

**Zgodnie z zapowiedzią w № 16 „Mazura“ podajemy
SYLWETKI KANDYDATÓW NA POSŁÓW
Z NASZEGO OKRĘGU.**

1) Jan Ipohorski - Lenkiewicz — lat 54, rolnik, gospodarujący w majątku Leśniewo, pow. makowskiego. Jako student brał udział w pracy niepodległościowej w Moskwie. Za działalność tę był 3 razy więziony przez władze rosyjskie, a następnie zesłany. W 1917 r. brał udział w pracach Związku Polaków Wojskowych, poczem wstąpił do szeregów I Korpusu Wojsk Polskich. Po powrocie do kraju zajął się pracą społeczną na terenie powiatu makowskiego. Jest członkiem rady gminnej, rady i wydziału powiatowego, prezesem spółdzielni mleczarskiej, okręgowego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych oraz radcą Izby Rolniczej. Za pracę na polu podniesienia rolnictwa odznaczony jest orderem Polonia Restituta.

2) Stefan Olszewski — lat 38, adwokat, zamieszkały w Ciechanowie. W 1915 r. wstąpił do Polskiej Organizacji wojskowej i ukończył szkołę podchorążych. W r. 1918 brał udział w rozbrajaniu Niemców w Warszawie. Następnie wstąpił do 33 p. p. i walczył z bolszewikami. W latach 1927 — 29 pracował w sądownictwie, potem w adwokaturze. Pracuje w samorządzie, organizacjach oświatowych i b. wojskowych. Jest radnym miejskim w Ciechanowie członkiem wydziału powiatowego i wojewódzkiego prezesem zarządu Związku P. O. W. Odznaczony Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych z trzema okuciami, srebrnym Krzyżem Zasługi i krzyżem Polskiej Organizacji Wojskowej.

3) Władysław Budzich — 51 lat, zamieszkały w Brudnicach pow. mławskiego, rolnik. Uczestniczył w strajku szkolnym, jako członek Centralnego Komitetu w Warszawie. W r. 1905 przeprowadził w gminach Żuromin, Biezuń i Rozwózin zaprowadzenie języka polskiego jako urzędowego. W 1920 r. służył w wojsku jako ochotnik. Pracuje na polu gospodarczym i społecznym. Jest członkiem rady gminnej, powiatowej i wojewódzkiej, prezesem mleczarni spółdzielczej w Brudnicach i członkiem zarządu głównego Związku Młynarzy Polskich.

4) Franciszek Baprawski — 55 lat, zamieszkały w Nowej Wsi, pow. ciechanowskiego. Zorganizował Kółko Rolnicze w Krasnem i Kasę Stefczyka w Nowej Wsi. Jest wójtem gminy i członkiem sejmiku powiatowego.

5) Józef Mańkowski — 38 lat, zamieszkały w Kosinach Starych, pow. mławskiego, rolnik. W r. 1917 należy do P. O. W. W 1918 r. wstępuje do 32 p. p. jako ochotnik. Następnie pracuje w powiatowym zarządzie Komitetu Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego w Mławie, jest prezesem powiatowej komisji przysposobienia rolniczego w Mławie, członkiem rady Okręgowego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych i prezesem Kółka Rolniczego. Odznaczony krzyżem Polskiej Organizacji Wojskowej i Medalem Niepodległości.

6) Jan Kuligowski — 36 lat, zamieszkały w Jednorozcu, pow. przasnyskiego, z zawodu rolnik. Pracuje w samorządzie wiejskim, gdzie wybrany zostaje kolejno do rady gminnej, powiatowej i wydziału powiatowego. Jest ponadto prezesem Kółka Rolniczego. Zakłada spółdzielnię mleczarską; jest członkiem rady nadzorczej i przewodniczącym komisji rewizyjnej tej spółdzielni.

7) Stanisław Lasocki — 40 lat, zamieszkały w Karwaczu, pow. przasnyskiego, syn powstańca, rolnik. W 1920 r. wstąpił na ochotnika do wojska polskiego. Po powrocie z wojska poświęca się pracy społecznej i gospodarczej. Jest prezesem Kółka Rolniczego i członkiem zarządu okręgowej Organizacji Kółek Rolniczych, członkiem rady Komunalnej Kasy Oszczędności oraz prezesem koła Związku Rezerwistów i członkiem zarządu Związku Ziemian.

8) Antoni Sztomberski — rolnik, zamieszkały w Gąsiewie, pow. makowskiego. Jest radnym gromadzkim, członkiem wydziału powiatowego, prezesem spółdzielni rolniczo-handlowej w Makowie i członkiem Kółka Rolniczego.

Notatka prasowa z czasopisma „Mazur”, 1935 nr 17

Prezydent RP Ignacy Mościcki – pochodził z Północnego Mazowsza

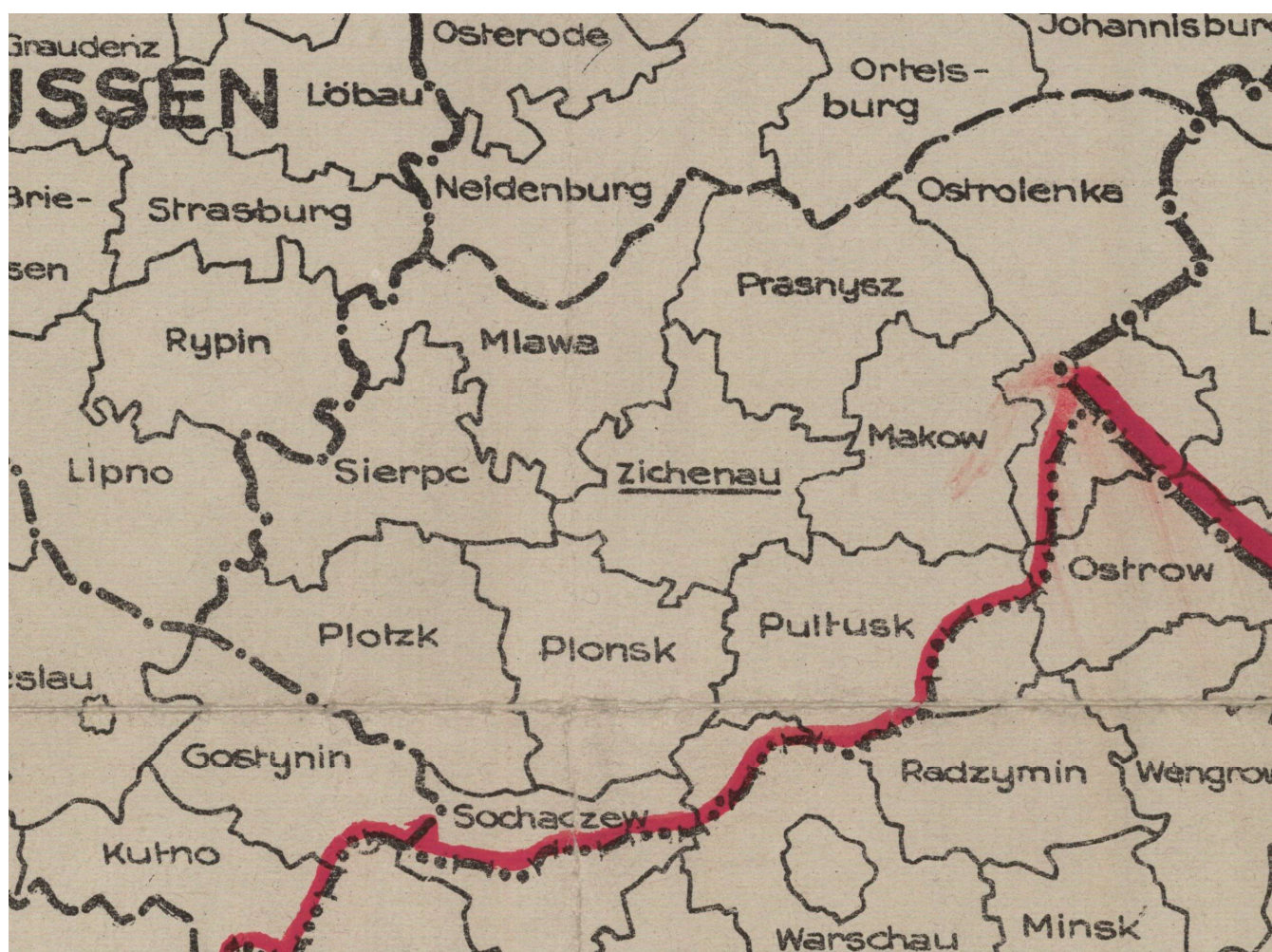
Lata 30. XX wieku były dużo lepszym okresem rozwoju samorządu gminnego, mimo że w wielu gminach władze państwowe (sanacyjne) narzucały swoich wójtów i niekiedy ograniczały demokrację. Stabilizacja gospodarcza i rozwój ekonomiczny wpłynęły na możliwość większych inwestycji. Budowano brukowane drogi (głównie szarwarkiem), sadzono drzewa, z tego okresu pochodzi wiele murowanych szkół. Był to także czas zorganizowania się licznych ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych i organizacji społeczno-politycznych typu „Strzelec”, kół Przysposobienia Wojskowego, Wychowania Fizycznego i wielu innych. W każdej gminie świętowano rocznice narodowe, budowano pomniki. Efektem tego było wpojenie ducha patriotyzmu i odpowiedzialności, który tak bardzo przydał się w czasie nadchodzącej wojny.

II WOJNA ŚWIATOWA

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa. Wkrótce na terenie gminy pojawiły się wojska niemieckie. Na podstawie dekretów Adolfa Hitlera z października 1939 roku tereny powiatu mławskiego włączono bezpośrednio do III Rzeszy. Przyłączono je do rejencji ciechanowskiej (nowo powołanej) w prowincji Prusy Wschodnie.

Był to czas ograniczania i eksterminacji ludności polskiej. Rozwiązana samorząd terytorialny i wszelkie polskie instytucje.

Okupacja niemiecka zakończyła się w styczniu 1945 roku wkroczeniem Armii Czerwonej.

Fragment niemieckiej mapy administracyjnej z 1940 roku

LATA 1945-1954

Na terenach zajętych przez Armię Czerwoną władzę przejmowali polscy komuniści – przedstawiciele Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN), działającego pod osłoną ZSRR. W pierwszym okresie opierano się na przedwojennych rozwiązaniach ustrojowych. 21 sierpnia 1944 roku dekret PKWN przywrócił przedwojenne podziały administracyjne na województwa, powiaty, gminy i gromady.

W 1944 roku władze PKWN wprowadziły nowe rozwiązania ustrojowe dotyczące gmin. Wzorem ZSRR ustanowiono rady narodowe. 11 września 1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działania rad narodowych¹⁴.

Gmina Kosiny powróciła do powiatu mławskiego i województwa warszawskiego. Powiat mławski od wieków sąsiedował z państwem niemieckim. Zmieniło się to w 1945 roku.

Miasta Gminy wiejskie	Ludność					
	ogó- łem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat		
				poni- żej 18	18-59 i wię- cej	60 i wię- cej

Pow. Mława — County Mława						
Miasto Mława	13817	6152	7665	4919	7723	1175
Gminy wiejskie						
Dąbrowa	5489	2568	2921	2342	2735	412
Dębsk	5990	2876	3114	2490	3035	465
Kosiny	3343	1609	1734	1431	1648	264
Mława	6108	2898	3210	2563	3101	444
Mostowo	5805	2747	3058	2488	2880	437
Niechłonin	4009	1942	2067	1649	2039	321
Ratowo	4836	2258	2578	1969	2452	415
Rozwozin	7586	3631	3955	3295	3822	469
Słupsk	6875	3223	3652	2813	3547	515
Szczepkowo	4724	2157	2567	2041	2303	380
Turza	7962	3770	4192	3330	4043	589
Unierzyż	5316	2504	2812	2091	2762	463
Zielona	6953	3327	3626	3072	3434	447
Zieluń	5577	2597	2980	2390	2799	388

**Spis powszechny z 1946 roku – Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14
lutego 1946 roku, Warszawa 1947, s. 25**

¹⁴ Dz.U. 1944, nr 5, poz. 22.

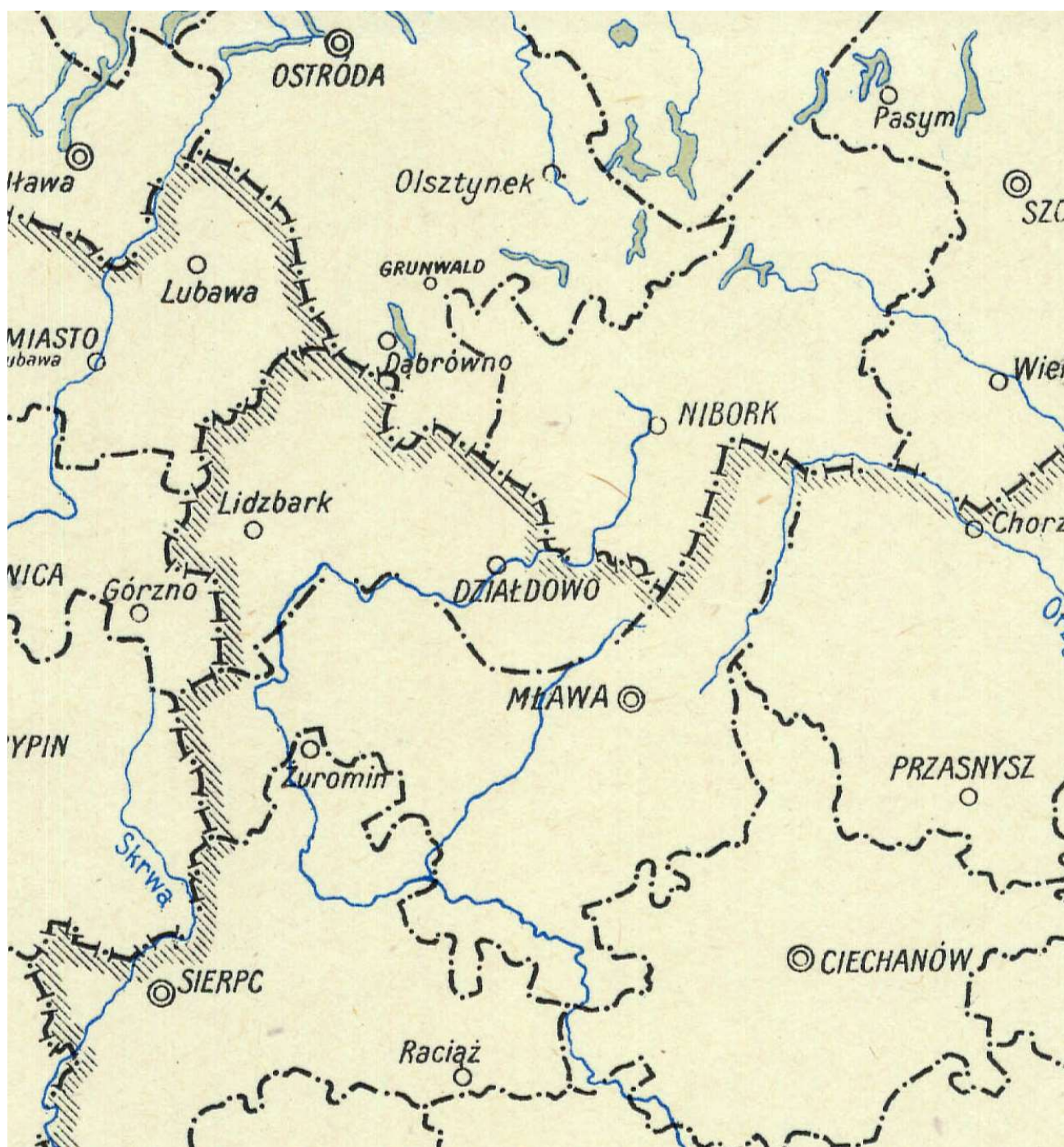
Rady narodowe miały być uspołecznioną formą sprawowania administracji i zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji samorządu lokalnego określono dekretem z 23 listopada 1944 roku¹⁵. W gminach wiejskich rady narodowe przejęły funkcje dotychczasowych rad gminnych. Choć formalnie samorząd gminny nadal istniał, w praktyce sytuacja wyglądała inaczej. Organem wykonawczym rad narodowych były prezydia, złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie prezydia stopniowo przejmowały funkcje wykonawcze zarządów gmin i wójtów.

Gminne rady narodowe składały się z 16 do 36 radnych, reprezentujących, w miarę możliwości, mieszkańców poszczególnych wsi. W skład gminnych rad narodowych wchodził członkowie dawnych rad gminnych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, a także przedstawiciele wojska, nauki i pracy społecznej.

Organem pomocniczym zarządu gminy pozostał sekretarz gminy, który jako jedyny musiał posiadać odpowiednie kwalifikacje. Kierował on pracą urzędników gminnych. W urzędzie gminy zatrudniano kilku pracowników. W standardowym biurze zarządu gminy pracowali: sekretarz gminy, referent finansowo-podatkowy, referent wojskowy, referent gospodarczo-społeczny, drogomistrz, kancelista lub praktykant.

Jednostkami pomocniczymi gminy były gromady (główna wieś, mniejsze wsie i przysiółki), odpowiedniki współczesnych sołectw, na czele z sołtysem wybieranym przez społeczność gromadzką. Przed wojną funkcjonował także samorząd gromadzki, wyrażający się poprzez zebrania gromadzkie. Po 1945 roku rola zebrań gromadzkich została ograniczona, a sołtys stał się wykonawcą zarządzeń władz gminnych.

¹⁵ Dz.U. 1944, nr 14, poz. 74.

**Powiat mławski w okresie powojennym, sąsiadował od północy z ziemiemi
polskimi**

Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku o terenowych organach jednolitej władzy państwowej¹⁶ zniesiono wszelki samorząd terytorialny, a cały jego majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin, takie jak wójt i zarząd gminy, a także rady gromadzkie. Wszystkie kompetencje przejęły gminne rady narodowe, których członków delegowały partie polityczne i organizacje społeczne. Gminne rady narodowe zbierały się na sesjach raz w miesiącu, aby omawiać najważniejsze sprawy gminy. Wśród głównych tematów poruszanych na sesjach były kwestie podatkowe, spółdzielczość, pomoc sąsiedzka oraz organizacja akcji żniwnej. GRN wyłaniały spośród swoich członków stałe komisje problemowe.

Gminna rada narodowa wybierała także prezydium GRN, które składało się z przewodniczącego, zastępcy, sekretarza i członka prezydium. Prezydium było jednocześnie organem uchwałodawczym i wykonawczym, zbierającym się dwa razy w miesiącu na sesjach. Etatowymi pracownikami gminy stali się przewodniczący i sekretarz prezydium, którzy kierowali działalnością urzędu gminy, zwanego odtąd „prezydium gminy”.

Prezydium gminy, czyli urząd gminy, zostało podzielone na referaty: ogólnoadministracyjny, finansowy, spraw socjalnych i kulturalnych, wojskowy oraz rolny. Na czele poszczególnych gromad, jak dotychczas, stał sołtys. Choć formalnie wybierany przez mieszkańców wsi, w praktyce był powoływany przez władze gminne. Jego praca była trudna i często niewdzięczna, sprowadzając się głównie do egzekwowania obowiązkowych dostaw płodów rolnych oraz wysokich podatków.

W 1952 roku w skład gminy Kosiny wchodziły gromady: Kosiny Bartosowe, Kosiny Kapiczne, Kosiny Kapiczne majątek, Kosiny Stare, Modła, Otocznia Nowa, Otocznia Stara, Podkrajewo, Wiśniewko, Wiśniewo, Wojnówka¹⁷.

W okresie powojennym siedzibą władz gminy Kosiny było Wiśniewo.

W latach 1953-1954 rozpoczęto kampanię propagandową, której celem było podkreślenie potrzeby zmian w administracji. **Władza ludowa miała być bliżej obywateli**, a nie jedynie funkcjonować w często odległych siedzibach gmin.

¹⁶ Dz.U. 1950, nr 14, poz. 130.

¹⁷ Wykaz gromad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej według stanu z dnia 1 lipca 1952 roku, Warszawa 1952.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

W 1954 roku rozpoczęto tworzenie nowych, mniejszych jednostek administracyjnych, które miały wspierać planowaną kolektywizację polskiej wsi. Jednostki te nazywano gromadami, nawiązując do tradycji administracyjnej w Polsce. Każda gromada miała odpowiadać granicom przyszłego spółdzielczego gospodarstwa rolnego.

Oficjalnym celem reformy było włączenie coraz szerszych rzesz pracujących chłopów w proces rządzenia państwem, a także rozwijanie ich inicjatywy i aktywności na rzecz dobrobytu i kultury wsi¹⁸.

25 września 1954 roku weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego. W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady, obejmujące obszar jednej lub sąsiadujących dawnych gmin. Nowe granice były w dużej mierze sztuczne, a protesty ludności nie były brane pod uwagę.

Naczelnym organem gromad były gromadzkie rady narodowe, wybierane w sterowanych wyborach powszechnych. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych trwały trzy lata (1955-1958, 1958-1961), a od 1961 roku kadencje wydłużono do czterech lat. Wybory odbyły się w latach 1961, 1965 i 1969.

Początkowo gromadzkie rady narodowe (GRN) miały ograniczone kompetencje, ograniczając się głównie do realizacji zarządzeń władz powiatowych. Prezydium powiatowej rady narodowej sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich. W lutym 1958 roku wprowadzono nową ustawę o radach narodowych, która przyznała im większe uprawnienia¹⁹. Rozpoczęto również proces komasacji gromad w większe jednostki, ponieważ wiele z nich okazało się nieefektywnych.

Aparatem wykonawczym i zarządzającym rad był prezydium, natomiast organami opiniotawczymi i kontrolnymi – komisje rady. Do organów pomocniczych gromadzkich rad należeli sołtysi oraz zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący oraz 4-5 członków) reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało jej pracę. W poszczególnych

¹⁸ Wstęp do ustawy z 25 września 1954 roku o reformie podziału administracji wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, Dz.U. 1954, nr 43, poz. 191.

¹⁹ Dz.U. 1958, nr 5, poz. 16 (tekst ujednolicony Dz.U. 1975, nr 26, poz. 139).

wsiach (w końcu lat 60. XX wieku zaczęto je nazywać sołectwami) urzędowali sołtysi wybierani przez zebrania wiejskie.

Na terenie współczesnej gminy funkcjonowały dwie gromady:

GROMADA BOGURZYN

W skład gromady weszły obszary dotychczasowych gromad Bogurzyn i Bogurzynek ze zniesionej gminy Dąbrowa także obszar dotychczasowej gromady Głużek ze zniesionej gminy Turza oraz obszar dotychczasowej gromady Podkrajewo ze zniesionej gminy Kosiny w tymże powiecie²⁰.

Z dniem 31 grudnia 1959 do gromady Bogurzyn przyłączono wieś Doziny ze znoszonej gromady Kowalewko w tymże powiecie²¹.

Gromadę zniesiono z końcem 1961 roku, włączając jej obszar do gromad: Wiśnewo (wsie Głużek i Podkrajowe) i nowo utworzonej Kowalewko (wsie Bogurzyn, Bogurzynek i Doziny) w tymże powiecie²².

GROMADA ŁOMIA

W skład gromady Łomia włączono dotychczasowe gromady: Borowe, Cegielnia Lewicka, Korboniec, Łomia i Parcele Łomskie ze zniesionej gminy Turza oraz obszary dotychczasowych gromad Wojnówka i Wiśniewko ze zniesionej gminy Kosiny w tymże powiecie.

31 grudnia 1959 z gromady Łomia wyłączono wsie Korboniec, Wiśniewko i Wojnówka, włączając je do gromady Wiśniewo w tymże powiecie, po czym gromadę Łomia zniesiono a jej (pozostały) obszar włączono do gromady Turza Mała²³.

²⁰ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1954 nr 11 poz. 67.

²¹ Tamże, 1959 nr 12 poz. 438-439.

²² Tamże, 1961 nr 13 poz. 292.

²³ Tamże, 1959 nr 438-439.

wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Jeże, Stupsk, Strzałkowo, Wola Szydłowska z gminy Stupsk;

29. gromadę **Szreńsk** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szreńsku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bielawy, Garkowo Nowe, Garkowo Stare, Kobuszyn, Kunki, Przychód, Miłotki, Szreńsk, Złotowo z gminy Mostowo;
30. gromadę **Szczepkowo Borowe** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szczepkowie Borowym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Górowo-Trzaski, Nowawieś-Dmochy, Polcie Stare, Smolany—Żardawy, Szczepkowo-Borowe, Szczepkowo Gewarty, Szczepkowo-Iwany z gminy Szczepkowo;
31. gromadę **Szydłowo** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Szydłowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Giednia, Marianowo, Młodczyn Mały, Nowawieś, Pawłowo, Szydłowo, Szydłówek z gminy Dębsk;
32. gromadę **Turza Mała** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Turzy Małej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Józefowo, Krepa, Lewiczyn, Turza Mała; Turza Wielka z gminy Turza;
33. gromadę **Unierzyż** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Unierzyżu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Giżyno, Giżynek, Leszczyna, Mączewo, Topoleszczyzna-Zabiele, Unierzyż z gminy Unierzyż;
34. gromadę **Uniszki Zawadzkie** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Uniszkach Zawadzkich; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Krajewo, Kuklin, Michalinowo, Piekietko Uniszki Gumoskie, Uniszki Zawadzkie z gminy Mława;
35. gromadę **Wieczfnia Kościelna** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wieczfnii Kościelnej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bonisław, Chmielewko-Wąsosze, Kulany, Pepiowo, Pogorzel, Turowo Wielkie, Wieczfnia Kościelna, Wieczfnia Kol., część obszaru z dotychczasowej gromady Załęże o obszarze 6 ha przylegająca do południowej części granicy gromady Turowo Wielkie o długości 839 mtr. i szerokości 70 mtr. w kierunku szosy Wieczfnia-Nowawieś z gminy Mława oraz obszar gromady Bąki z gminy Dębsk;
36. gromadę **Windyki** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Windykach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Grzybowo-Wielkie, Sławogóra Stara, Windyki z gminy Dębsk;
37. gromadę **Wiśniewo** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wiśniewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kosiny Bartosowe, Kosiny Kapiczne, Kosiny Stare, Modła, Otocznia Stara, Wiśniewo z gminy Kosiny;
38. gromadę **Wyszyny Kościelne** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wyszynach Kościelnych; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Trzcianka Kol., Trzcianka, Wola Kolonia, Wyszyny Kościelne, Źdroje z gminy Stupsk oraz obszar gromady Otocznia Nowa z gminy Kosiny;
39. gromadę **Zielona** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zielonej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Cierpigórz, Dąbrowa, Mały Las, Osówka, Sadowo, Zielona z gminy Zielona;
40. gromadę **Zieluń osada** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zieluniu osadzie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kozilas, Przerodki, Ruda, Toruniak, Wronka, Wylazłowo, Zieluń, Zieluń osada z gminy Zieluń;
41. gromadę **Żurominek** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żurominku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dąbek, Dunaj, Żurominek z gminy Stupsk.

Sekretarz Sesji:

W. Wiśniewski

Przewodniczący Sesji:

E. Wińczuk

UCHWAŁA Nr VI/10/9/54

WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W WARSZAWIE

z dnia 5 października 1954 r.

w sprawie podziału na nowe gromady powiatu nowodworskiego.

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43 poz. 191) Wojewódzka Rada Narodowa w Warszawie uchwala co następuje:

§ 1. W powiecie nowodworskim, województwie warszawskim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę **Buraków** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Burakowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Buraków z gminy Łomianki;
2. gromadę **Boża Wola** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bożej Woli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Boża Wola, Janówek II, Skierdy, Suchocin, Trzciany, Wólka Górską, Okunin z gminy Janówek;
3. gromadę **Borowa Góra** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Borowej Górze; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Borowa Góra, Dosin, Ludwinowo-Zegrzyn, Karolino, Stasilas, Jadwisin z gminy Zegrze;
4. gromadę **Czosnów** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Czosnowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Czosnów, Częstków Mazowiecki, Częstków Polski, Łomna z wyłączeniem obszarów maj. M.B.P., Palmiry, Kaliszki, Adamówek, Janówek, Łosia Wólka z gminy Częstków oraz gromad: Dobrzyń, Dębina z gminy Kazuń;
5. gromadę **Chotomów** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chotomowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chotomów, Rąjszew z gminy Jabłonna, gromady Dąbrowa Chotomska z gminy Skrzyszew, gromady Olszewnica Stara z gminy Janówek;
6. gromadę **Głusk** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Głusku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Głusk, Maławieś Nowa, Maławieś, Stanisławów z gminy Leoncin oraz obszary gromad: Grochale Nowe, Grochale Stare, Rybitew z gminy Kazuń;
7. gromadę **Górki** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Górkach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Górki, Zamość, Cisowe, Dąbrowa Stara, Dąbrowa Nowa, Nowe Budy z gminy Kampinos;
8. gromadę **Goławice II** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Goławicach II; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Szczypioro z gminy Modlin, gromad: Goławice II, Goławice I z gminy Nasielsk w powiecie pułuskim;
9. gromadę **Jabłonna** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Jabłonie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Jabłonna, Kępa Tarchomińska z gminy Jabłonna;
10. gromadę **Janówek I** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Janówku I; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Janówek I, Góra, Kępa Kikolska, Olszewnica Nowa, Sikory, Krubin z gminy Janówek;
11. gromadę **Kazuń Polski** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kazuniu Polskim; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kazuń Polski, Kazuń Nowy, Cybulice Małe, Cybulice, Czeczotki, Sady, Syndykowszczyzna z gminy Kazuń;
12. gromadę **Kosewo** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kosewie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kosewo, Cegielnia Kosewo, Modlin Nowy, Wymysły z gminy Modlin;
13. gromadę **Kikoły** z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kikołach; w skład nowoutworzonej gromady

Akt powołania gromad w powiecie mławskim z 1954 roku

GROMADA WIŚNIEWO

W skład gromady Wiśniewo włączono dotychczasowe gromady (sołectwa): Kosiny Bartosowe, Kosiny Kapiczne, Kosiny Stare, Modła, Otocznia Stara i Wiśniewo ze zniesionej gminy Kosiny w tymże powiecie²⁴.

Od dnia 1 stycznia 1960 roku do gromady Wiśniewo przyłączono obszar zniesionej gromady Wyszyny Kościelne (jednak bez wsi Trzcianka, Wola Szydłowska i Zdroje oraz kolonii Trzcianka i Wola Szydłowska), a także wsie Korboniec, Wiśniewko i Wojnówka ze znoszonej gromady Łomia²⁵.

31 grudnia 1961 do gromady Wiśniewo włączono wsie Głużek i Podkrajewo ze zniesionej gromady Bogurzyn w tymże powiecie²⁶.

Gromada Wiśniewo funkcjonowała do końca 1972 roku.

WIŚNIEWO	L (8—15)
k. Mławy	
3 Milicja Obywatelska	
5 Państwowe Gospodarstwo Rolne,	
	Kosiny
20 Poczta, rozmownica publiczna	
4 Rada Narodowa,	
	Prezydium Grom. RN
2 Spółdzielnia Produkcyjna,	
	Kosiny Bartosowe

Wykaz abonentów telefonicznych w roku 1956

GROMADA KOWALEWKO (I) 1954-1959

W skład gromady włączono dotychczasowe gromady: Doziny, Kowalewko i Kowalewo ze zniesionej gminy Dąbrowa w tymże powiecie²⁷.

31 grudnia 1959 z gromady Kowalewko wyłączono wieś Doziny, włączając ją do gromady Bogurzyn w tymże powiecie po czym gromadę Kowalewko zniesiono a jej (pozostały) obszar włączono do gromady Dąbrowa²⁸.

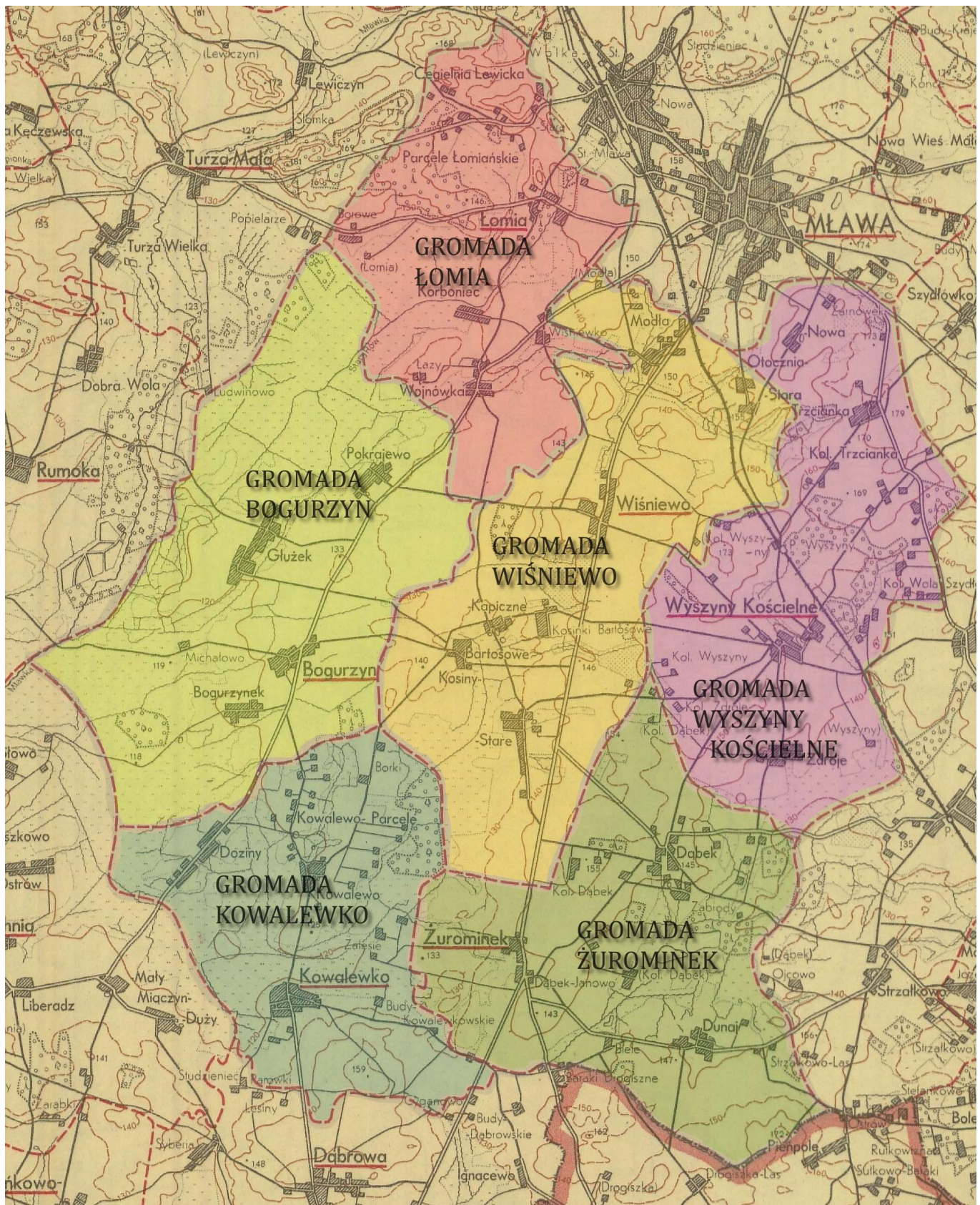
²⁴ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1954 nr 11 poz. 67.

²⁵ Tamże, 1959 nr 12 poz. 438-439.

²⁶ Tamże, 1961 nr 13 poz. 292.

²⁷ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1954 nr 11 poz. 67.

²⁸ Tamże, 1959 nr 12 poz. 438-439.

Podział na gromady w 1957 roku (opracowanie własne autora)

GROMADA KOWALEWKO (II)

Z dniem 1 stycznia 1962 roku powołano ponownie gromadę Kowalewko z siedzibą w Kowalewku. Wiązało się to z przeniesieniem siedziby gromady Dąbrowa do Kowalewka i zmianą nazwy dotychczasowej gromady Dąbrowa na Kowalewko. Jednocześnie do gromady przyłączono wsie: Bogurzyn, Bogurzynek i Doziny ze zniesionej gromady Bogurzyn oraz wsi Żurominek ze zniesionej gromady Żurominek. Gromada Kowalewko (II) działała do końca 1972 roku²⁹.

GROMADA ŁOMIA

W skład jednostki weszły obszary dotychczasowych gromad Borowe, Cegielnia Lewicka, Korboniec, Łomia i Parcele Łomskie ze zniesionej gminy Turza oraz obszary dotychczasowych gromad Wojnówka i Wiśniewko ze zniesionej gminy Kosiny w tymże powiecie³⁰.

31 grudnia 1959 z gromady Łomia wyłączono wsie Korboniec, Wiśniewko i Wojnówka, włączając je do gromady Wiśniewo w tymże powiecie, po czym gromadę Łomia zniesiono a jej (pozostały) obszar włączono do gromady Turza Mała³¹.

GROMADA WYSZYNY KOŚCIELNE

W skład gromady Wyszyny Kościelne włączono dotychczasowe gromady: Trzcianka Kolonia, Trzcianka, Wola Kolonia, Wyszyny Kościelne i Zdroje ze zniesionej gminy Stupsk oraz obszar dotychczasowej gromady Otocznia Nowa ze zniesionej gminy Kosiny³².

1 stycznia 1960 z gromady Wyszyny Kościelne wyłączono wieś Trzcianka i kolonię Trzcianka, włączając je do gromady Szydłowo oraz wsie Wola Szydłowska, Wyszyny Kościelne i Zdroje wraz z kolonią Wola Szydłowska, włączając je do gromady Stupsk po czym gromadę Wyszyny Kościelne zniesiono a jej (pozostały) obszar włączono do gromady Wiśniewo³³.

²⁹ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1961 nr 12 poz. 292.

³⁰ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1954 nr 11 poz. 67.

³¹ Tamże, 1959 nr 12 poz. 438-439.

³² Dz. Urz. WRN Warszawa, 1954 nr 11 poz. 67.

³³ Tamże, 1959 nr 12 poz. 439, tamże 1960 nr 2 poz. 10-11.

GROMADA ŻUROMINEK

W skład gromady Żurominek włączono dotychczasowe gromady: Dąbek, Dunaj i Żurominek ze zniesionej gminy Stupsk w tymże powiecie³⁴.

Dnia 31 grudnia 1961 gromadę zniesiono, włączając jej obszar do gromad: Stupsk (wsie Dąbek i Dunaj) i nowo utworzonej Kowalewko (wieś Żurominek) w tymże powiecie³⁵.

W 1972 roku na obszarze dzisiejszej gminy Wiśniewo działały gromady: Wiśniewo i Kowalewko (II).

W grudniu 1970 roku I sekretarzem KC PZPR został Edward Gierek. Jego czasy są często z rozrzewnieniem wspominane przez starszych mieszkańców wsi. Początki były bowiem bardzo obiecujące.

Polska dekadę lat 70. XX wieku starała się wykonać wielki skok cywilizacyjny, ale struktura administracyjna obszarów wiejskich, gdzie mieszkała większość społeczeństwa, tkwiła cały czas w latach 50. Potrzebne były głębokie zmiany.

Pomysłem na przebudowę struktury administracyjnej było powołanie na nowo gmin – dużych, samowystarczalnych jednostek z większymi uprawnieniami. Na czele gmin miał stanąć kompetentny naczelnik.

Już w 1971 roku rozpoczęły się przygotowania do wielkiej reformy administracyjnej – powołania gmin. Przygotowania trwały niemal cały rok 1972. Należało określić okręgi gminne, co często spotykało się z oporem społecznym. Przez wiele miesięcy szukano kandydatów na naczelników i sekretarzy. Preferowano osoby z wyższym wykształceniem, co nie było łatwe na polskiej prowincji. Problemem było znalezienie odpowiedniej siedziby przyszłego urzędu gminy.

³⁴ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1954 nr 11 poz. 67.

³⁵ Dz. Urz. WRN Warszawa, 1961 nr 12 poz. 292.

GMINA WIŚNIEWO W LATACH 1973-1990

Rok 1973 okazał się przełomowy dla polskiej wsi, a nowy podział administracyjny obowiązuje do dziś. 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę o utworzeniu gmin oraz zmianie ustawy o radach narodowych³⁶. Zgodnie z ustawą, gminne rady narodowe pozostały organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy. Ustawa stwierdzała, że gminna rada narodowa ma zapewniać realizację zadań państwowych, wzrost i unowocześnienie produkcji, szczególnie w rolnictwie, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, a także zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umacnianie dyscypliny społecznej.

Nowa ustawa o samorządzie gminnym wprowadziła rewolucyjne zmiany, jak na warunki PRL. Ustalono wyraźny podział między funkcjami stanowiącymi i wykonawczymi, co oznaczało koniec jedności prezydium gromadzkich rad narodowych. Organem uchwałodawczym stała się gminna rada narodowa, która liczyła od 20 do 50 radnych. Rada funkcjonowała na podstawie regulaminu, który sama uchwałała, i obradowała na sesjach co 1-2 miesiące, podejmując uchwały realizowane przez naczelnika gminy, działającego jako organ wykonawczy.

Gminna rada wybierała prezydium i komisje. Od 1974 roku przewodniczącym rady zostawał pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Ważną rolę w gminie odgrywał przewodniczący GRN, który nadzorował naczelnika gminy. W skład prezydium gminnej rady narodowej wchodził przewodniczący GRN, jego zastępcy oraz szefowie komisji, a prezydium reprezentowało GRN na zewnątrz.

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy 9 grudnia 1973 roku. Początkowo w radach zasiadali dawni radni gromadzcy (styczeń-listopad 1973). Kolejne wybory odbyły się 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 roku oraz 19 czerwca 1988 roku.

Gminne rady narodowe powoływały komisje gminne, które cyklicznie omawiały szczegółowe problemy, takie jak kwestie rolnictwa. Nowością w systemie gminnym było powołanie urzędu gminy, który pełnił funkcję terenowego organu administracji

³⁶ Dz.U. 1972, nr 49, poz. 312.

państwowej odpowiedzialnego za realizację zadań naczelnika gminy. Naczelnik był powoływany i odwoływany przez wojewodę, a gminna rada narodowa mogła jedynie wyrazić niewiążącą opinię na temat kandydatury.

Zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym uprawnień organów wykonawczych w gminie, naczelnik gminy wykonywał swoje zadania przy pomocy podległego mu urzędu gminy oraz kierowników zakładów podporządkowanych gminnej radzie narodowej.

Urząd gminy dzielił się na trzy części: biuro urzędu, gminną służbę rolną i urząd stanu cywilnego. Biuro urzędu było podzielone na referaty kierowane przez sekretarza, a ważną rolę pełnił główny księgowy gminy.

Gminna służba rolna (GSR) miała kierownika i tworzyła zespół, który sprawował nadzór nad rolnictwem w gminie oraz organizował jego sprawy. W ramach urzędu gminy funkcjonował również urząd stanu cywilnego, zarządzany przez kierownika.

Jak wspomniano wyżej w 1973 roku zreorganizowano podział administracyjny polskiej wsi.

W miejsce gromad powołano gminy. Wtedy to powstała współczesna gmina Wiśniewo w powiecie mławskim³⁷.

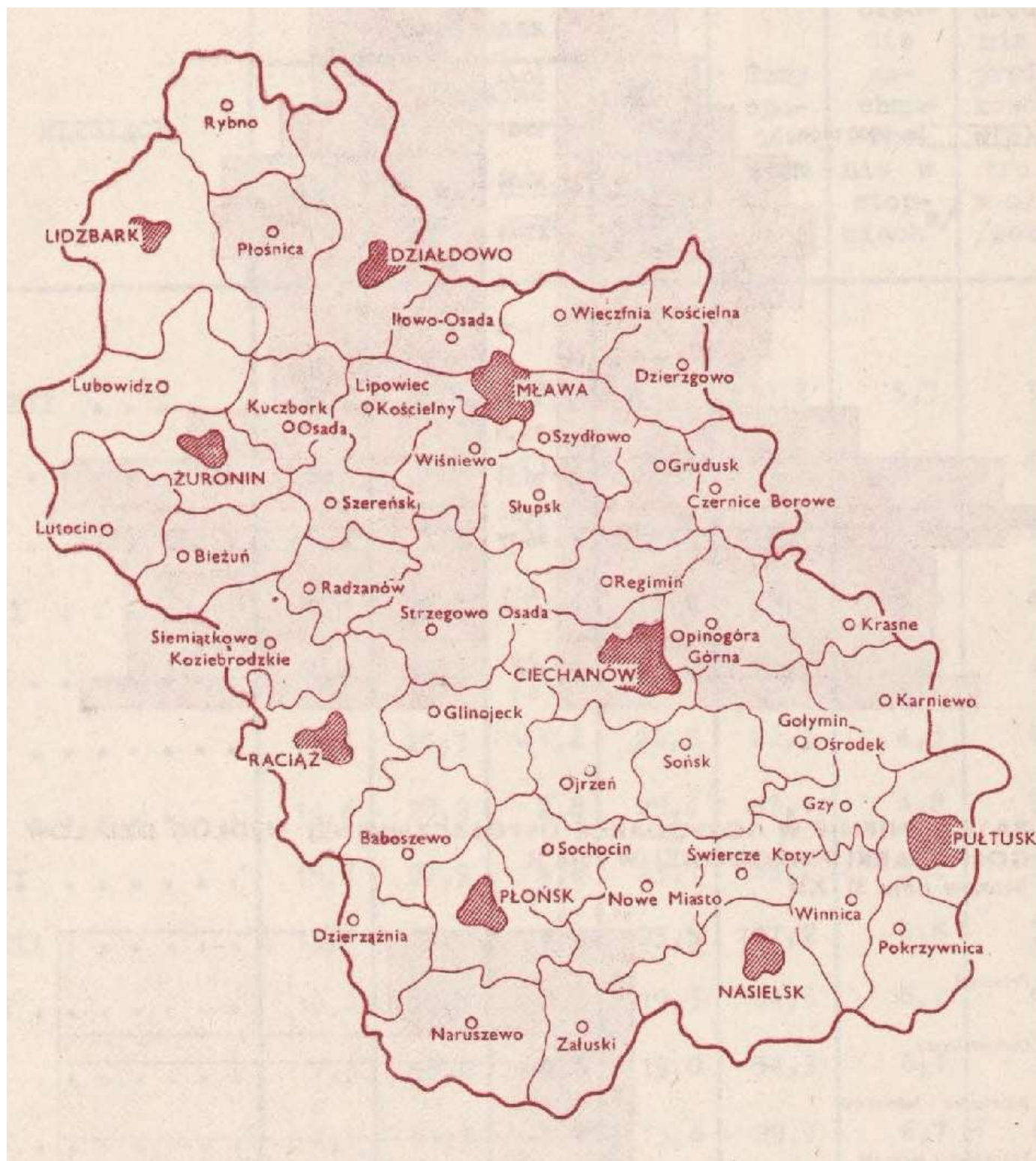
W skład gminy włączono sołectwa: Bogurzyn, Bogurzynek, Głużek, Korboniec, Kosiny Bartosowe, Kosiny Kapiczne, Kowalewko, Modła, Nowa Otocznia, Podkrajewo, Stara Otocznia, Stare Kosiny, Wiśniewko, Wiśniewo, Wojnówko i Żurominek³⁸.

³⁷ *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie*, 1972 nr 20 poz. 407

³⁸ Tamże.

- Rej. II, Latowicz Rej. III, Oleksianka, Redzyńskie, Stawek, Strachomin, Transbór, Waliska, Węzyczyn, Wielgolas;
8. gminę **MINSK MAZOWIECKI** z siedzibą gminnej rady narodowej w Mińsku Mazowieckim.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Anielew, Anielina, Arynów, Barcząca, Borek Miński, Budy Barczackie, Budy Janowskie, Brzoze, Chmielew, Chochół—Tartak, Ciecichowizna-Prusy, Dłużka, Dziękowizna, Gamratka, Gliniak, Grabina, Grębiszew, Huta Mińska, Rówiec, Janów-Walerianów, Józefów, Karolina, Kędzierak, Kluki, Kolonia Karolina, Królewiec, Maliszewo, Marianka, Mikanów, Niedziałka II, Nowe Osiny, Osiny Wieś, Podrudzie, Stara Niedziałka, Stare Zakole, Stojadła, Targówka, Wólka Rówiecka, Wólka Mińska, Zamienie, Zakole, Wiktorowo, Żuków;
9. gminę **MROZY** z siedzibą gminnej rady narodowej w Mrozach.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Borki, Choszcze, Dąbrowa, Dębówce, Gójszcz, Grodzisk, Guzew, Jeruzal, Kołacz, Kruki, Kuflew, Lipiny, Lubomin, Łukowiec, Maławieś, Mrozy, Mrozy Południowe, Natolin, Płomieniec, Porzewnica, Rudka, Skruda, Sokolnik, Topór, Trojanów, Wola Kałuska, Wola Paprotnia, Wola Rafałowska;
10. gminę **SIENNICA** z siedzibą gminnej rady narodowej w Siennicy.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Bestwiny, Borówek, Boża Wola, Budy Łękawickie, Chełst, Dąbrowa, Dłużew, Drożdżówka, Dzielnik, Gągolina, Grzebowlk, Kąty, Kośminy, Krzywica, Kulki, Lasomin, Łękawica, Majdan, Nowa Pogorzel, Nowodwór, Nowodzielnik, Nowe Zalesie, Nowy Starogród, Nowy Zgłechów, Pogorzel, Siennica, Siodło, Stara Siennica, Stara Wieś, Starogród-Ptaki, Strugi Krzywickie, Swoboda, Świętochy, Wojciechówka-Julianów, Wólka Dłużewska, Zalesie, Zgłechów, Zaków, Zakówek;
11. gminę **STANISŁAWÓW** z siedzibą gminnej rady narodowej w Stanisławowie.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Borek Czarniński, Choiny, Ciopan, Cisówka, Czarna, Gożdżówka, Kolonia Stanisławów, Legacz, Lubomin, Ładziń, Łęka, Mały Stanisławów, Ołdakowizna, Papiernia, Porąb, Prądzewo-Kopaczewo, Pustelnik, Retków, Rządza, Sokół, Suchowizna, Stanisławów, Szymankowszczyzna, Wólka Czarnińska, Wólka Konstancja, Wólka Pieczęca, Wólka Wybraniecka, Zalesie, Zawiesiuchy.
- § 9.
- W powiecie mławskim, województwie warszawskim tworzy się następujące gminy:
1. gminę **ŁOWO-OSADA** z siedzibą gminnej rady narodowej w Łowie-Osadle.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Białuty, Dzwierznia, Łowo-Osada, Łowo-Wieś, Janowo, Krajewo, Mławka, Piekietko, Purgałki, Sochy;
2. gminę **RADZANÓW** z siedzibą gminnej rady narodowej w Radzanowie.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Bębnowo, Bojanowo, Budy-Matusy, Bońkowo Kościelne, Bońkowo Podlesne, Cegielnia Ratowska, Gradzanowo Włosciańskie, Gradzanowo Zbęskie, Józefowo, Łuszewo, Radzanów, Ratowo, Wróblewo, Zgliczyn Witowy;
3. gminę **STRZEGOWO-OSADA** z siedzibą gminnej rady narodowej w Strzegowie-Osadle.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Adamowo, Augustowo, Budy Mdzewskie, Chądziny, Dálnia, Dąbrowa, Gielczyn, Giżyn, Giżynek, Ignace-
- wo, Józefowo, Konotopa, Kuskowo-Glinki, Kowalewko, Leszczyna, Marysinek, Mączewo, Mdzewo, Mdzewko, Prusocin, Rudowo, Rydzyn Szlachecki, Rydzyn Włosciański, Strzegowo-Osada, Strzegowo Wieś, Syberia, Unierzyż, Zabiele;
4. gminę **STUPSK** z siedzibą gminnej rady narodowej w Stupsku.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Bolewo, Budy Bolewskie, Dąbek, Dunaj, Jeże, Konopki, Krośnice, Morawy, Olszewo-Bołaki, Olszewo-Borzymy, Olszewo-Grzymki, Rosochy, Strzałkowo, Stupsk, Wola-Kolonia, Wola Szydłowska, Wyszyn Kościelne, Zdroje, Zmijewo-Gaje, Zmijewo Kościelne, Zmijewo-Kuce, Zmijewo-Ponki, Zmijewo-Trojany;
5. gminę **SZREŃSK** z siedzibą gminnej rady narodowej w Szreńsku.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Bielawy, Doziny, Grądek, Kobuszyn, Krzywki-Bośki, Krzywki-Piaski, Kunki, Liberadz, Miłotki, Mostowo, Miączyn Duży, Miączyn Mały, Nowe Garkowo, Ost-rów, Pączkowo, Przychód, Proszkowo, Rochnia, Stare Garkowo, Szreńsk, Wola Proszkowska, Złotowo;
6. gminę **SZYDŁOWO** z siedzibą gminnej rady narodowej w Szydłowie.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Budy Garlińskie, Dębsk, Giednia, Garlino, Garlino-Zalesie, Kluszewo, Korzybie, Kozły-Janowo, Krzywonoś, Marianowo, Młodziny Mały, Nowa Sławogóra, Nowa Wieś, Nosarzewo Borowe, Nosarzewo Polne, Nowe Nosarzewo, Nowe Pięgiwo, Pawłowo, Pięgiłowo-Wieś, Stara Sławogóra, Szydłowo, Szydłówek, Trzcianka, Trzcianka-Kolonia, Tyszk-Bregendy, Wola Dębska;
7. gminę **TURZA MAŁA** z siedzibą gminnej rady narodowej w Turzy Małej.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Borowe, Dobra Wola, Józefowo, Krępa, Kęczewo, Lewiczyn, Lipowiec Kościelny, Łomia, Niegocin, Parcele Łomskie, Rumoka, Turza Mała, Turza Wielka, Wola Kęczewska, Zawady;
8. gminę **WIECZFNIA KOŚCIELNA** z siedzibą gminnej rady narodowej w Wieczfnia Kościelnej.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Baki, Bonisław, Chmielewko, Chmielewo Wielkie, Długokąty, Grzebsk, Grzybowo, Kobiaki, Kuklin, Kulany, Łęg, Michalinowo, Peplowo, Pogorzel, Tur-owo, Uniszki-Cegielnia, Uniszki-Gumowskie, Uniszki Zawadzkie, Wąsosze, Wieczfnia-Kolonia, Wieczfnia Kościelna, Windyki, Zakrzewo Wielkie, Załęże;
9. gminę **WIŚNIEWO** z siedzibą gminnej rady narodowej w Wiśniewie.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Bogurzyn, Bogurzynek, Głużek, Korboniec, Kosiny Bartosowe, Kosiny Kapiczne, Kowalewko, Modła, Nowa Otocznia, Podkrajewo, Stara Otocznia, Stare Kosiny, Wiśniewko, Wiśniewo, Wojnówka, Żurominek.
- § 10.
- W powiecie nowodworskim, województwie warszawskim tworzy się następujące gminy:
1. gminę **CZOSNÓW** z siedzibą gminnej rady narodowej w Czosnowie.
- W skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
- Adamówek, Augustówek, Aleksandrów, Brzozówka, Częstków Mazowiecki, Częstków Polski, Czosnów Pierwszy, Cybulice, Cybulice Duże, Cybulice Małe, Czeczotki, Dębina, Dobrzyń, Dąbrówka, Izabelin, Janówek, Jesionka, Janów-Mikołajówka, Kaliszki, Kazuń-Bielany, Kazuń Polski, Kiścinnie, Lorna Duża, Łomna Poduchowne, Łosia Wólka, Małocice, Nowy

W 1975 roku zlikwidowano powiaty i duże województwa. Gmina Wiśniewo została przyłączona do małego województwa ciechanowskiego

Województwo ciechanowskie

UCHWAŁA Nr VII/34/85
Gminnej Rady Narodowej w Wiśniewie

z dnia 30 września 1985 r.

w sprawie ustalenia opłaty administracyjnej.

Na podstawie art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego (Dz.U. Nr 41, poz. 185 z późniejszymi zmianami) oraz art. 16 ustawy z dnia 14 marca 1985 roku o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. Nr 12, poz. 50) — Gminna Rada Narodowa w Wiśniewie uchwala, co następuje:

§ 1

Wprowadza się na terenie gminy Wiśniewo opłatę administracyjną za sporządzenie testamentu.

§ 2

Opłatę za czynności urzędowe — sporządzenie testamentu ustala się w wysokości — 1000 zł.

§ 3

Odpowiedzialnym za wykonanie uchwały — Naczelnik Gminy Wiśniewo.

§ 4

Niniejsza uchwała wchodzi w życie po upływie 14-tu dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Cieszanowskiego.

PRZEWODNICZĄCY
GMINNEJ RADY NARODOWEJ

Maria Ogrodzińska

Przykład publikacji uchwały GRN Wiśniewo

W grudniu 1981 roku wprowadzono stan wojenny, co było desperacką próbą obrony socjalistycznego systemu w Polsce. Działalność rad narodowych została zawieszona na kilka miesięcy, a w każdej gminie powołano Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego. Do gmin przybyły Terenowe Grupy Operacyjne, które miały poprawić sytuację gospodarczą, jednak metody wojskowe nie przyniosły oczekiwanych rezultatów w naprawie niewydolnego systemu.

Po zniesieniu stanu wojennego w 1983 roku władze postanowiły stworzyć pozory zmian na terenach wiejskich, aby złagodzić niekorzystne nastroje społeczne. Ustawa z 20 lipca 1983 roku o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego³⁹ powołała nowe instytucje przypominające samorząd terytorialny. Każde sołectwo stało się jednostką samorządu wiejskiego. Przepisy były dość niejasne i różnie interpretowane. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie decydowały o sprawach lokalnych, powoływały sołtysa i radę sołecką jako organy wykonawcze.

Na czele rady sołeckiej mógł stanąć przewodniczący, jednak często kierował nią sołtys, pełniący jednocześnie tę funkcję. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo do zwoływania zebrań wiejskich przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut oraz powoływać komisje. Nadzór nad samorządem wiejskim sprawowała rada narodowa oraz naczelnik gminy. Nowa ustawa obligowała naczelnika gminy i GRN do respektowania uchwał zebrań wiejskich, a wszelkie sprawy dotyczące poszczególnych wsi musiały być ustalane z danym samorządem.

Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, a następne w 1988 roku. Mimo to, był to początek pewnej podmiotowości i samodzielności poszczególnych społeczności wiejskich.

W latach 1989-1990 nasz kraj przeszedł głębokie przeobrażenia społeczne, ustrojowe i gospodarcze. **Dla gminy Wiśniewo rozpoczął się nowy, samorządowy okres w dziejach.**

³⁹ Dz.U. 1983, nr 41, poz. 185.

ANEKS – WYKAZ RADNYCH GRN WIŚNIEWO W LATACH 1984-1990

Radni Gminnej Rady Narodowej w Wiśniewie

Okręg Nr 1

1. Rejniak Walenty
2. Burcz Józef
3. Lemanek Roman
4. Szczepański Arkadiusz

Okręg Nr 2

1. Rutkowska Helena
2. Gralewicz Anna
3. Pacuszką Janina
4. Bilski Marek
5. Kamecka Henryka

Okręg Nr 3

1. Augustynowicz Edward
2. Nowakowski Władysław
3. Nidzgorski Tadeusz
4. Stęplewski Kazimierz

Okręg Nr 4

1. Pakuszewski Sławomir
2. Siennicki Andrzej
3. Okońska Grażyna
4. Siennicki Edward

Okręg Nr 5

1. Rejniak Roman
2. Stępka Benedykt
3. Wzgarda Jan
4. Jezierski Włodzimierz

Okręg Nr 6

1. Jaroszewski Jan
2. Ogrodzińska Maria
3. Przetakowski Waldemar
4. Szczypiński Ryszard

Okręg Nr 7

1. Witkowski Wojciech
2. Szewczak Paweł
3. Oleksa Albin

Okręg Nr 8

1. Brysk Eugeniusz
2. Piotrowski Stanisław
3. Mazur Julian
4. Ogrzebach Wacław

Okręg Nr 9

1. Wrotny Ireneusz
2. Podliński Jan
3. Chmielewski Antoni
4. Niszczota Jan

Okręg Nr 10

1. Reks Jan
2. Linkowski Marek
3. Raźniak Marianna
4. Kaszuba Roman

Kadencja 1984-1988, Dziennik Urzędowy Województwa Ciechanowskiego, 1984

nr 1 poz. 1

Radni Gminnej Rady Narodowej w Wiśniewie

Okręg Nr 1

1. Szczepański Arkadiusz
2. Staniszewski Edward
3. Meredyk Helena
4. Rakowski Jerzy

Okręg Nr 2

1. Miłobędzki Bogdan
2. Kubka Barbara
3. Nagucki Stanisław
4. Zając Jan
5. Taraszewski Franciszek

Okręg Nr 3

1. Augustynowicz Stanisław
2. Kawczyńska Janina
3. Stęplewski Kazimierz

Okręg Nr 4

1. Siennicki Andrzej
2. Swięć Jan
3. Walczak Grzegorz

Okręg Nr 5

1. Woźniak Leszek
2. Ogrodowczyk Kazimierz
Wojciech
3. Rejniak Roman

Okręg Nr 6

1. Ogrodzińska Maria
2. Przetakowski Waldemar
3. Dąbrowski Zdzisław

Okręg Nr 7

1. Kwiatkowska Teresa
2. Wtulich Antoni
3. Kowalski Bogdan

Okręg Nr 8

1. Piotrowski Stanisław
2. Domżański Tadeusz
3. Welenc Stanisław

Okręg Nr 9

1. Żylak Stanisław
2. Wrotny Ireneusz
3. Sosnowska Bożena
4. Markiewicz Józef

Okręg Nr 10

1. Reks Jan Henryk
2. Marchewka Józef
3. Raźniak Marianna
4. Zakobielski Piotr

**Kadencja 1988-1990, Dziennik Urzędowy Województwa Ciechanowskiego, 1988
nr 6 poz. 104**

Spis treści

OKRES STAROPOLSKI.....	2
OKRES ZABORÓW	9
KSIĘSTWO WARSZAWSKIE	10
KRÓLESTWO POLSKIE 1815-1859.....	13
OD POŁOWY XIX WIEKU DO I WOJNY ŚWIATOWEJ	20
USTRÓJ GMIN	24
GMINA KOSINY NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU	25
I WOJNA ŚWIATOWA.....	39
DRUGA RZECZPOSPOLITA.....	41
II WOJNA ŚWIATOWA	57
LATA 1945-1954	58
GROMADZKIE RADY NARODOWE	62
GMINA WIŚNIEWO W LATACH 1973-1990	69
ANEKS – WYKAZ RADNYCH GRN WIŚNIEWO W LATACH 1984-1990	75